

FORSKER FORUM

NR. 144 MAJ 2001

Lægen og advokaten scorer

650.000 kr. om året til lægen med privat praksis. Og 550.000 til advokaten. I den anden ende af skalaen findes så humanister med gennemsnitsindkomster på 335.000

Foto: Stig Stasig

“Det er bemærkelsesværdigt, hvor godt medicinerne ligger indkomstmæssigt, også de offentligt ansatte. Det skyldes nok først og fremmest, at antallet af læger er for lille i forhold til behovet. Men man skal også lige tage med, at læger har en lang uddannelse og at de unge læger ikke er specielt højtlønnede i årene efter, at de er færdige. De investerer herefter mange år ekstra i den nødvendige praktiske træning. Men når de så er færdige med deres turnus og deres evt. specialer, så begynder de at tjene penge. Både dem, der er selvstændige, privatansatte og de offentligt ansatte”.

Lønpyramiden blandt akademikere er klar, fortæller en statistik, som professor i Erhvervsøkonomi ved Handelshøjskolen i København **Peter Maskell** har udarbejdet (se s. 8-10). Af tabellen fremgår, at især læger, tandlæger og farmaceuter har høje andele af selvstændige. Især lægerne - såvel de privatpraktiserende som de offentligt ansatte - tjener mange penge.

Advokaterne er godt med

Også blandt juristerne er der mange selvstændige, og det sætter sit præg på lønnen:

“Efter kandidatuddannelse følger en årelang træning i praksis som advokatfuldmægtige med et ofte betydeligt arbejdspress. Først derefter etablerer de sig, og de når først op blandt de højtlønnede efter cirka 10 år. Men forskellen til lægerne består i, at det kun er de privatansatte, som er højtlønnede. Der er betydelige gennemsnitlige lønforskelle - over 150.000 kroner - mellem privatansatte og offentligt ansatte jurister”, siger Maskell.

I et mellemfelt findes ingeniører og erhvervsøkonomer, der ligger omkring 450.000 kr. om året. Samfundsvidenskabsfolkene ligger på

400.000. Måske lidt overraskende ligger naturvidenskaberne kun på 375.000. Det er til gengæld ingen overraskelse, at humanisterne ligger nederst med 335.000 kr.

Stor lønforskel mellem offentlig og privat

Der er klare indkomstforskelle mellem offentligt og privat ansatte i de enkelte faggrupper. Blandt juristerne er lønforskellen hele 200.000 kroner, og den samme lønforskel findes mellem privatansatte og offentligt ansatte, der har fået en samfundsvidenskabsvidenskabelig uddannelse i København og Århus. Biologen ansat i det offentlige tjener ca. 80.000 mindre end fagkollegaen, der var så heldig at blive privat ansat. Den samme lønforskel gælder for ingeniørerne.

Lønforskellen kan blive et varmt tema ved efterårets overenskomstforhandlinger:

“Hovedtemaet fra fagforeningerne er højere løn, fordi de offentlige lønninger er sattet agterud. Nogle områder på universitetet har rekrutteringsproblemer, og det vil brede sig til andre områder. Hvis lønforskellen er for stor, så betyder det, at det offentlige får endnu sværere ved at rekruttere den bedste arbejdskraft, og det kommer da til at gå ud over kvaliteten i den offentlige sektor”, siger **formanden for DM, Ingrid Stage**. Hun forudser, at modparten - Finansministeriet - vil henvise til, at problemet kan løses ved større løndifferentiering: “Men det løser jo ikke problemet, for det går ud fra, at det skal gøres for den samme sum penge som i dag. I praksis vil det bare betyde, at der skal skæres det ene sted for at belønne et andet. Kun ekstra bevillinger kan opretholde det faglige niveau og bredden i den offentlige sektor ...”

Se statistik s. 9-11

119 forskere tilhører eliten 4
- siger Magtudredningens analyse af den danske elite

Privilegerede sektorforskere 8
- og det bliver et af de varme emner, som Forskningskommissionen sætter på dagsordenen

Store indkomstforskelle 9-11
Humaniora i bund og samfundsvidenskab er den bløde mellemvare, viser statistik, der fortæller om forskelle mellem kandidater fra de enkelte universiteter

Ny sektorforskningsinstitution 12
Reorganisering af Fødevareministeriets veterinær- og fødevarerforskning

Akademikere scorer tillæg 14
- med de nye lønsystemer

Humaniora eller teknik? 15
Den trængte forskningsøkonomi betyder, at der skal prioriteres, mener Danmarks Forskningsråd

En ny kontrakt 16
- mellem samfund og forskning, lyder opfordringen fra Forskningsforum på forskningspolitisk årsmøde

Den affortryllede videnskab 18
Nye videnskabsforståelser om modus2-videnskab udfordrer de traditionelle forestillinger
ESSAY

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Jens Heide, IDA
Seniorforsker Carl-Henrik Brogren,
DM III
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge
i hver måned.

Næste deadline: 19. maj 2001

www.forskeren.dk

Undskyldning!

Der har i almindelighed været for mange stavefejl i FORSKERforum. Det seneste nummer (143) var dog i særklasse. Det skyldtes et sammenfald af uheldige omstændigheder: Korrekturlæseren sagde op lige før deadline, den ene journalist var syg, fotos forsvandt i postvæsenet og sætteriet gik på ferie. Det betød, at bladet blev sendt i trykken uden den sidste finish, herunder sanering for stavefejl. Men redaktionssekretæren har lært af fejlen: Fra og med dette nummer er der indført en mere driftssikker procedure, herunder for korrekturlæsningen.

Jørgen Øllgaard

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Datagraf

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af **LEIF SØNDERGAARD**, fmd. f.
DMs universitetslærerafdeling

Rekrutteringsproblemer

Danmarks Forskningsråd konkluderer i deres årsrapport 2000 (udgivet februar 2001) det, som alle vi universitetsansatte har vidst længe: At løn og arbejdsforholdene ved universiteterne er så dårlige, at universitetet har svært ved at tiltrække kvalificerede ansøgere til de ledige stillinger. De unge vil ikke efter endt uddannelse søge en universitetsstilling; de har fra deres lærere set hvor stresset et universitetsjob er, de har hørt hvor svært det er at få forskningspenge, og at forskningen efterhånden er reduceret til en beskæftigelse der foregår i fritiden, de har set de forældede og nedslidte undervisningslokaler og laboratorier, de har selv følt den manglende demokratiske indflydelse, de ved, at lønnen er væsentligt højere på det private arbejdsmarked samtidig med at arbejdsforholdene og ressourcerne er bedre.

Danmarks Forskningsråd sætter tal på problemet: I perioden 95-97 var der ved over 50% af alle adjunkt- og lektorstillinger kun en kvalificeret ansøger! Men det er desværre ikke meget bedre ved besættelse af universitetsverdens topstillinger: I samme periode var der ved professoransættelser i 30% af tilfældene kun en kvalificeret ansøger. Så det er altså ikke kun for de unge, at det ikke er attraktivt at søge ind ved et universitet, også for de erfarne er en forskerkarriere ved et universitet ikke tiltrækkende. Samtidig viser rapporten, at når man så er så heldig at få en person ansat, så bliver de heller ikke så længe: En lektor er i gennemsnit 38 år når han bliver ansat, men en lektor forlader sit job igen når han i gennemsnit er 54 år, altså et relativt kort karriereforløb. En professor ønsker heller ikke at blive i sin stilling til pensionsalderen: Han begynder i stillingen som 49-årig, men forlader den igen som 63-årig. Selv om tallene viser, at for lektorerne siger en fjerdedel op, fordi de overgår til en professorstilling, så forlader 40% slet og ret deres lektorat.

Det er altså relativt svært at rekruttere til universitetsstillinger, og de ansatte ønsker ikke at blive i deres stillinger til pensionsalderen. Det kan der være mange forklaringer på, men den mest oplagte er, at løn- og arbejdsforholdene er for lidt attraktive i forhold til det private arbejdsmarked (se *forsiden*). Dette bekræftes også af at halvdelen af de universitetsansatte ikke mener, at de har tilstrækkelig midler til rådighed til deres forskning, og hvis man spørger udenlandske forskere ansat ved danske universiteter, så er en tredjedel utilfredse med deres løn, og hele 43% utilfredse med skatteforholdene her i landet. Det er sikkert det samme resultat, man havde fået, hvis man havde

spurgte danske universitetsforskere. For at råde bod på den manglende løn tilbyder det danske skattevæsen så udlændinge en bruttoskat på 25% de første 3 år, de er ansat (se *bagsiden på FORSKERforum 143 om særskatten*). Det er en absurd måde at løse det generelle problem på nemlig at lønningerne ikke er konkurrencedygtige på universitetsområdet.

Selv om det er lidt forsinket, så er det godt, at Rådet har gjort opmærksom på problemerne med de utiltrækkende løn- og arbejdsvilkår for universitetsansatte. Vi kan også være enige med flere af de anbefalinger, som Rådet kommer med: Forbedrede rammebetingelser for forskningen, mulighed for sabbatical ordninger. Men det er uforståeligt, at Rådet ikke anbefaler forbedrede karrieremuligheder, men tværtimod vil **forringe universitetets eneste karrierestilling professoratet ved at gøre alle professorstillinger midlertidige**. Hvor mange stillinger på et tilsvarende niveau i den private sektor er midlertidige? Formentlig ikke mange. Hvorfor skulle en dygtig forsker søge en 5-årig stilling, når et typisk forskningsprojekt tager dobbelt så lang tid? Vi er enige med Rådet i, at lønnen til professorer må være væsentligt højere end i dag, men det må være en varig stilling, og der må være væsentlig flere af disse stillinger, så det ikke længere skal være et lotteri, om en professorkvalificeret person får et professorat.

Vi er også enige med Rådet i **at det nye lønsystem ikke virker**: I stedet for at give konkurrencedygtige lønninger har universitetsledelserne brugt det til at konservere lønnen på et for lavt niveau; lønnen og dermed bevillingerne må simpelthen op.

Løsningen på universiteternes rekrutteringsproblemer er meget simpel: **En konkurrencedygtig løn**, der modsvarer de store krav, der stilles ved ansættelse, karrieremulighed ved god mulighed for at opnå en (varig) professorstilling for de dygtigste, tilstrækkelige og tidssvarende ressourcer til at udføre det job man er ansat til: Forskning og undervisning samt en arbejdsdag, der muliggør et normalt familieliv.

Når man først er ansat, må universiteterne værne om de ansatte ved at vedblive med at give en attraktiv og konkurrencedygtig løn, ved at give mulighed for faglig ajourføring f.eks. ved en sabbatical ordning, ved at føre en positiv personalepolitik, ved at give mulighed for medindflydelse på egen arbejdssituation, samt ved at give plads til de ansattes egne forskningsprojekter og til selv at tilrettelægge arbejdsdagen.

Forfremmelser mudrede

- i forskerverdenen. Magtudredningens eliteanalyse kritiserer den nye ansættelsesbekendtgørelse for at være mindre demokratisk

Universiteternes forfremmelsessystem adskiller sig fra de andre elitesystemers - topadministrationen, retsvæsenet, erhvervslivet m.fl. - ved at det har været præget af klare procedurer og en stor åbenhed. Det har således været muligt at klage, hvis man fandt, at der var foretaget en bedømmelse, hvor man blev forbigået uretmæssigt. Det fremhæves som noget positivt for forskerverdenen, at advancement og eliteposition i hvert fald tidligere blev opnået på sådanne "objektive" vilkår.

Derfor giver Magtudredningens analyse af "Den danske elite" (udkom 3. maj) udtryk for undren over, at proceduren med den nye ansættelsesbekendtgørelse fra 1999 blev gjort mindre gennemskuelig. Der kan nemlig ikke længere klages over bedømmelsesudvalgets sammensætning, ansøgerne har ikke længere adgang til at se bedømmelserne af de øvrige ansøgere, ansøgerne kan ikke længere få udleveret navnene på de andre ansøgere, og bedømmelsesudvalgene skal i princippet kun indstille, om en ansøger er kvalificeret eller ej. Det er så dekanen, som vælger, hvem der skal ansættes - selv om dekanen sjældent har fagligt kendskab til området.

Angiveligt var hensigten at reducere det administrative besvær og tidsforbruget. "Men prisen er en mere uigennemskuelighed og dermed også en mindre effektiv konkurrence ved rekrutteringen til den videnskabelige top. Spillereglerne er mindre klare, og dekanen har fået en

mere fremtrædende rolle som ledvogter på et grundlag, som er mindre klart end tidligere", siger Eliteanalysen. Som så tilføjer, at problemet nogle steder løses ved - formentlig i strid med reglerne - at bedømmelsesudvalget anmodes om at afgive en prioriteret indstilling af kandidaterne.

Dom på skrift

Trods den nye, mudrede ansættelsesprocedure så er forskerverdenen stadig det sted, hvor forfremmelsesproceduren er klarest.

Alle elitepersonerne inden for de 8 sektorer, som eliteanalysen opererer med - herunder den videnskabelige - har været genstand for en række bedømmelser i deres karriere, og der er nødvendigvis mange, som er valgt fra, inden toppositionerne besættes. Men der er ingen af de andre elitegrupper, hvor bedømmelserne går så tæt på, og på skrift fælder en dom over personens kvalifikationer, som i forskersamfundet. Her er bedømmelser over mangeårig videnskabelig produktion og kvalitet grundlaget for forfremmelser.

Hvert kvalifikationstrin - ph.d., adjunkt, lektor og måske professor - har sine veldefinerede krav, som skal honoreres. Måske er kravene ikke præcise, og når en person først nærmer sig eliten, vil det først og fremmest afhænge af individuelle egenskaber hos de enkelte personer, herunder deres faglige dygtighed og deres evne til at skabe kontakter og net-

værk, konstaterer Eliteanalysen. Måske er kvalifikationskravene ikke helt præcise, men til gengæld er procedurereglerne detaljerede. De definerer præcist, hvem der er "ledvogtere" (bedømmere), og hvordan indstillinger og beslutninger fremkommer.

Overvejende baseret på saglighed

I et sådant system er eliten ideelt set udvalgt gennem et åbent og stærkt kompetitivt rekrutteringssystem, hvor den videnskabelige top alene er udvalgt på faglige kvalifikationer. Sådant er det langt hen ad vejen, konstaterer Eliteanalysen, men nogle tendenser trækker i en anden retning, fx at institutter foretrækker ansøgere indefra og eksterne ansøgere forfordes på forskellige måder: Opslaget kan formuleres, så kun en (bestemt) ansøger faktisk kan opfylde kravene. Eller bedømmelsesudvalget kan sammensættes på en favoriserende måde.

Nu skal man imidlertid ikke overdrive omfanget af nepotisme, siger analysen, for forfremmelsessystemet er overvejende baseret på saglighed. For eksempel var klagemulighed og offentlighed om processen noget, der er unikt for universiteternes elitesystem og dermed noget, som man ikke finder i de andre elitesystemer.

Om eliteanalysen se næste sider

Figur 8.1. Model for rekruttering af den videnskabelige elite

Phase	Institutionelle rammer og regler	Ledvogter og deres rolle	Indikatorer for succes
Kvalifikation	Læringsaktiviteter og opfølgning på Eksamenssystemet Udvalgte uddannelsessteder	Ledvogter Kandidater Studiepræstationer	En teknisk Længere tid til at gennemføre Åbenhed for et åbent interview
Ansøgning	Uddannelsessteder Bedømmelsesudvalget Uddannelsessteder	Bedømmelsesudvalget Gennemgangen af ansøgerskemaer Gennemførelse af interviewet	Åbenhed for faglige Åbenhed for at aflede bemærke Længere tid til at gennemføre Længere
Ansættelse	Kandidat, men ikke alle ansøgere Åbne og kompetitive regler for sub- stansarbejde Fra 1999 ansøger åbenhed	Bedømmelsesudvalget Videnskabelige publikationer Netværk	Åbenhed for faglige Åbenhed for at aflede bemærke Åbenhed Længere tid til at gennemføre Længere

Sådan fremstilles universiteternes særlige karrieresystem i Magtudredningens eliteanalyse.

Forskere som samfundets elite

Den danske elite består af 1.540 personer og heraf er de 119 forskere og videnskabsmænd.

I alt 119 forskere tilhører angiveligt den danske elite i kraft af deres videnskabelige indsats. Det er 28 humanister, 26 medicinere, 25 samfundsvidenskabsfolk, 15 inden for teknisk videnskab og 25 naturvidenskabsfolk, vurderer Magtudredningen i sin nye rapport om den danske elite.

De 119 personer er en del af den danske personelite på 1.540 elitepersoner (som samlet har 1.771 "magtpositioner"), hedder det i Magtudredningens rapport om "Den danske elite".

Ikke kun de 119 forskere inden for forskersystemet hører til eliten. Herudover henregnes også 27 rektorer og direktører for sektorforskningsinstitutioner til eliten i kraft af den magtposition som disse "administratorer" har.

Magt i elitegrupper

Eliten defineres dels som dem, der besidder formelle positioner i toppen af samfundets centrale organisationer og institutioner, dels som dem, der besidder symbolske eller diskursive ressourcer, der muliggør, at de kan påvirke meningsdannelsen i det danske samfund.

Magtudredningen har valgt at definere eliten, eller de magtfulde, som dem, der besidder tilstrækkelige ressourcer til at kunne påvirke samfundets udvikling. Magten ses som en *kapacitet* eller som evne til handling. At man nemlig har ressourcerne er en god indikator på faktisk magt (-udøvelse).

Metodisk har udredningen valgt at finde eliten inden for otte afgrænsede samfundssektorer: Politik, forvaltning, domstole, organisationer, erhvervsliv, medier, videnskab og kultur.

Man har brugt et magtbegreb, hvor kontrollen over institutionelle magtressourcer er centralt. Der er derfor først og fremmest udpeget personer, der er indehavere af bestemte positioner i det offentlige, i det private eller i organisationer. Nogle personer er således udpeget efter *positionsmetoden*, dvs. at der er identificeret konkrete personer, som sidder på disse poster. Det er Magtudredningens beslutning, at der i 1999 var 161 positioner i centraladministrationen, 134 positioner i kulturen og 424 positioner i erhvervslivet.

Videnskabelig reputation

Men denne metode finder ikke umiddelbart de personer, som har indflydelse på meningsdannelsen, og det gælder forskere, kunstnere og mediefolk. For at finde personer i disse grupper bruges derfor *reputationsmetoden*. Videnskabelige personligheder er således delvis udpeget på denne måde.

Analysens ophavsmænd konstruerede en bruttoliste med alle professorer ved de

højere læreanstalter opdelt på hovedområderne humaniora, teologi, samfundsvidenskab, naturvidenskab, teknisk videnskab og sundhedsvidenskab (inden for humaniora blev dog også medtaget docenter og doktorer). Og inden for hvert hovedområde har erfarne professorer fra bruttolisten udpeget de professorer, som de mener har den højeste kvalitet i deres videnskabelige arbejde, har stor betydning for det videnskabelige miljø inden for deres område og er anerkendt uden for deres eget område. Og de personer, som er blevet udpeget flest gange, indgår i undersøgelsen.

Magtudredningen

Magtudredningen er et forskningsprojekt, der er sat i gang på foranledning af Folketinget og som har til formål at analysere det danske folkestyres situation ved overgangen til det 21. århundrede.

Af Folketingets beretning fremgik, at Magtudredningen skal gennemføres over en tidsperiode på 5-7 år og at den skal ledes af en uafhængig forskningsledelse med aktive forskere. Formålet er "*at belyse folkestyrets funktion i bred forstand, herunder organisationers, bevægelses og økonomiske magtstrukturers indflydelse i samfundet samt internationaliseringens konsekvenser for gennemsigtighed og synlighed af beslutninger, indflydelse og magt i samfundslivet*".

se www.ps.au.dk/magtudredningen

Ingen navne

Afgrænsningen inddrager de vigtigste personer, som har ressourcer til direkte eller indirekte at øve indflydelse på de afgørende beslutninger for det danske samfund. Men Magtudredningen vil ikke placere magten hos navngivne personer.

"Man behøver ikke være særlig ihærdig for at sætte navn på mange af de personer, som vi udpeger i kraft af deres positioner. Men det har Magtudredningen ikke set som sin opgave, vi ville fortælle noget om egenskaberne hos dem, der sidder på positioner, der giver mulighed for at udøve magt. Vi kunne selvfølgelig godt offentliggøre navnene på dem, men så siger vi også, at det er dem og ikke andre, som har magt. Vores metode går ud fra at udpege folk i positioner, men vi kan ikke herfra bedømme om de faktisk udøver den! Hvis man vil vide, hvem der har magten, må man se nærmere på (de politiske) beslutningsprocesser ...", siger **medlem af forskningsledelsen, prof. Peter Munk Christiansen.**

Eliteanalysen siger ikke noget om, hvem der har magten, eller om nogle grupper har mere magt end andre. Man kan heller ikke sige noget om, hvor stor magt eliten er:

"Det er spørgsmål, som Eliteanalysen selv på forhånd har fravalgt ved at fastlægge kriterierne for udvælgelse af eliterne. Hvis man svarer på spørgsmålet: Hvem har magten? må den afhængige variabel formuleres meget mere præcist. Så skulle man spørge: Magten over hvad: Økonomi, politik, forvaltning, kultur osv.? Og dernæst skulle man så spørge, hvem der har mest indflydelse på de overordnede beslutninger i samfundet".

Ingen sammenhængende elite

Eliteanalysen konkluderer, at rekrutteringen til den danske elite fortsat er en lukket affære. Det er personer fra de bestemte grupperinger, som stiger op - selv om det om det socialdemokratiske samfund hedder, at der kun er få sociale barrierer for, hvem der kan starte et karriereforløb, der kan føre til en placering i eliten.

Hvad angår *magtens rum* i det danske samfund, så konstaterer Eliteanalysen, at der ikke findes en dansk elite, som går på tværs af forskellige sektorer. Inden for hver af de enkelte grupper findes der en magtfuld elitegruppe, men deres magt begrænser sig stort set til deres eget felt. De har hver deres funktionsområde og hvert sit rekrutteringssystem.

Og det ses som demokratisk sundt med denne uafhængighed mellem eliterne, for det giver magtdeling, sikrer mod magtfuldkommenhed og indspisthed. I modsætning hertil konkluderede den svenske magtudredning, at der i Sverige var to konkurrerende magteliter: Om erhvervslivet og omkring den socialdemokratiske arbejderbevægelse.

Det danske samfund er postmoderne - uden en samlende og fælles historie - hedder det på godt og ondt. Mens eliten i 1932 og 1963 var delvis sammenhængende, så er 1999-eliten blevet mere autonom.

"Når man - som Eliteanalysen - hævder eksistensen af en elite, så spørger man også til, om den fungerer automatisk: Kan denne elite for eksempel kortslutte dele af demokratiet? Vi hævder, at der i Danmark findes uafhængige eliter, og at det er sundt for demokratiet, fordi der så er mindre risiko for kortslutninger. Så på de præmisser hævder vi, at Danmark blevet mere demokratisk", siger prof. Munk Christiansen.

Kilde:

Magtudredningen: Den danske elite (Peter Munk Christiansen, Birgit Møller og Lise Togeby, Hans Reitzels Forlag, udkommer d. 3. maj).

Privilegeret social baggrund

Topprofessorernes fædre var ofte i Kraks Blå Bog og akademiker ...

Universiteterne er blevet folkets universiteter. Men ikke lige meget for alle dele af folket. Der er stadig en betydelig skæv social rekruttering til universiteterne. Og skævhederne vokser, jo højere man kommer op i universiteternes hierarki, fra studerende til lektor til professor. Chancen for at blive (en magtfuld) professor stiger jo mere eksklusiv social baggrund, man har.

Forskere har i langt højere grad end gennemsnitsbefolkningen en privilegeret social baggrund.

De mange vurderinger og det meritbestemte avancementsystem favoriserer børn af forældre, der selv er højtuddannede. Det kan lade sig gøre at komme til tops som arbejderbarn, men det kræver flid, vilje og tilpasningsduelighed at til egne sig det sprog og de normer, der er herskende i et akademisk miljø. Hertil kommer naturligvis, at man fagligt skal klare sig mindst lige så godt som de øvrige forskere ...

Sådan lyder Magtudredningens konklusion om magtgruppen "den videnskabelige elite".

Akademikerfædre

Universiteternes elite udvælges gennem en række bedømmelser, hvor der lægges vægt på forskningspræstationer. "Evner, flid og målrettedhed er de efterspurgte egenskaber", konstaterer Eliteanalysens forfattere, som selv er universitetsansatte!

Men de siger så også, at - som for mange andre elitegrupper - det er en hjælp, hvis man hjemmefra og igennem opvækst og uddannelse er blevet fortrolig med universiteternes normer og værdier. En universitetskarriere er mere naturlig, hvis man er opvokset i et akademisk miljø.

Og videnskabseliten har da også en forholdsvis eksklusiv social baggrund. 14 pct. af fædrene var således opført i Kraks Blå Bog, hvilket i øvrigt svarer til elitegruppernes gennemsnit. Til gengæld er fædrene væsentligt bedre uddannede end de andre elitegruppers fædre.

Det er især fædrene til den københavnske videnskabselite, som er privilegeret. Mere end hver fjerdes far var i Kraks og 61 pct. af fædrene var selv akademiker. Til sammenligning er de samme tal hhv. hver 10. i Kraks og 17 pct. akademikerfædre på de nye "universitetscentre".

Magtens netværk?

Som et af flere mål på, om der findes en sammenhængende dansk elite, ses på de enkelte gruppers "netværk". Det viser sig, at kun få fra videnskabseliten bevæger sig på tværs, og at andelen tilmed er blevet

mindre i forhold til tidligere undersøgelser (hhv. 1931 og 1963). Der er dog nogle - økonomer og jurister - som er flittige leverandører af medlemmer til offentlige nævn og råd og til private firmabestyrelser.

Hvad angår et andet mål for "netværk", nemlig bokommune, hører videnskabseliten til de eksklusive eller begunstige. 40 pct. af alle bor nemlig i elitens traditionelle boligområder: Frederiksberg, Østerbro, Gentofte eller i det nordsjællandske "whiskybælte". Til sammenligning bor kun 9 pct. af hele befolkningen i disse kommuner.

Eliten bor i disse områder med betydelig variation. Det er mest udbredt blandt advokater, ledere af kulturinstitutioner, direktører for offentlige institutioner, politifolk, dommere, erhvervsledere, embedsmænd og chefredaktører.

Idet eliteanalysen ikke har indhentet viden om elitepersoners holdninger eller deres uformelle netværk, er det ikke muligt at finde ud af, om deres naboskab med de andre eliter danner grundlag for at tale om sammenhæng på tværs af den danske elite.

Professorer i bund på løn

Alle elitegrupperne - politik, forvaltning, domstole, embedsmænd osv. - tjener betydeligt mere end den gennemsnitlige lønmodtager (ca. 215.000 kr. årligt).

Variationen mellem elitegrupperne er imidlertid stor. Direktører i det private er suveræne topscorere. Men dernæst kommer dommerne, hvor det især er højesteretsdommeres biindtægter, som tæller. Og så gives der overraskende store lønninger til kommunale topembedsmænd, men det er formentligt fordi jobbet har et højt "risikoelement" og er en åremålsansættelse.

Det store midterfelt udgøres af elitegrupperne i centraladministrationen, regeringspolitikere, kommunalpolitikere (overraskende nok), statslige direktører, forsvaret og så politi/anklagemyndigheden på ca. 700.000 kr. årligt. Nederst på lønstigen står professorerne med en indtægt på ca. 650.000, og heri er vel at mærke inkluderet biindtægter ...

For en god ordens skyld står folke-

Såvel rektor som dekaner ved Københavns Universitet er tilhører den elite, som Eliteanalysen definerer. Og sandsynligheden for, at de bor på Frederiksberg, på Østerbro, i Gentofte eller i Nordsjælland er stor ...

tingsmedlemmerne med 450.000 kr. årligt længere nede på listen over elitegruppernes årsindtægter.

Nye universiteter er mønsterbrydere

Mens topforskere generelt er skævt socialt rekrutteret, så er der dog brud på mønstret. Nye universiteter - måske blot nye uddannelser - har givet nye grupper mulighed for at komme til tops på universitetet. Da det københavnske universitetsmonopol blev brudt, rekrutteredes nye grupper til Århus, fx juridiske praktikere til hovedlandet. Og det var måske ikke helt så fint, konstaterer analysen. Men på samme måde åbnede Aalborg, Odense og Roskilde muligheder for en bredere social rekruttering.

jo

Museumslov med DM-fingeraftryk

Meget tyder på, at Dansk Magisterforenings foretræde for Folketingets Kulturudvalg i forbindelse med den ny museumslov vil bære frugt, så museumsledere også i fremtiden skal være faguddannede.

I det forslag til ny museumslov, som kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen havde til førstebehandling i Folketinget den 31. januar 2001, står i §14, stk. 7: "Museets leder skal have en relevant faglig baggrund..."

Det er en rigtig dårlig idé, mener både lederen af museumssektionen i Dansk Magisterforening, **Inge Bodilsen**, og DMs formand, **Ingrid Stage**. Efter deres mening skal en museumsleder være faguddannet. Og personalet på museet i øvrigt have en uddannelse, der modsvarer museets hovedansvarsområde.

Det fik de, som tidligere omtalt i FORSKERforum, lejlighed til at argumentere for over for Folketingets Kulturudvalg den 21. marts. Deres argumentation synes at have båret frugt, for Kulturudvalget har bedt om såkaldt teknisk-administrativ assistance i forbindelse med formuleringen af §14. Det betyder, at et eventuelt ændringsforslag kan få følgende ordlyd: "Museets leder skal være faguddannet og heltidsbeskæftiget, og museet skal have faguddannet personale, der modsvarer museets hovedansvarsområde". En tilføjelse lyder: "Kulturministeren kan fravige bestemmelsen, når særlige omstændigheder gør sig gældende".

Hermed bliver det status quo i forhold til den gældende museumslov. Efter den har Kulturministeren også mulighed for at dispensere fra, at en museumsleder skal være faguddannet, hvis noget taler for det. Det er fx sket i forbindelse med Poul Erik Tøjners ansættelse som direktør for Louisiana.

Uddelegering af fagligt ansvar

Når der allerede i den nuværende lovgivning er mulighed for at ansætte andre

end faguddannede museumsledere, hvorfor så ændre formuleringen? spørger Inge Bodilsen. På baggrund af lovforslagets intentioner om en fagliggørelse af museerne synes det svært at forstå, at lederens faglige niveau nedprioriteres. Netop et krav om faguddannet museumsledelse spiller harmonisk sammen med regeringens og Kulturministerens intentioner om at styrke bevarelse af den danske kulturarv og af de forskningsmiljøer, der findes på de omkring 150 statsanerkendte danske museer.

I bemærkningerne til lovforslaget hedder det:

"Museernes grundlæggende opgave er at give befolkningen adgang til kultur- og naturarven, herunder at belyse den kultur- og naturhistoriske udvikling i Danmark og i verden omkring os. Opgaven løses gennem museernes udstillings- og formidlingsarbejde, deres forskning og videnskabelige dokumentation samt museernes bevaring og registrering af genstande mv."

Hvem løser denne opgave bedre end faguddannede folk? lyder spørgsmålet fra Dansk Magisterforening. Det ville ikke være i lovens ånd at uddelegere det uomgængelige krav om faglighed og fagligt ansvar.

Udsigt til status quo

Under lovforslagets førstebehandling var det ordførerne for CD, SF og Enhedslisten, der udtrykte bekymring for en situation med ikke-faguddannede museumsledere. (Se boksen med uddrag af deres indlæg under førstebehandlingen).

FORSKERforum har spurgt formanden for Folketingets Kulturudvalg, **Hanne Andersen**, Socialdemokratiet, om hendes syn på det spørgsmål.

"Det er jeg da rimelig afslappet overfor. Hvis vi skal lave et ændringsforslag til lovforslaget, som betyder, at ministeren kan dispensere fra reglen om faguddannede museumsledere, får det da ikke mig til at skrike."

Så du kan gå ind for status quo?

"Jeg har da ikke noget imod status quo, hvis det er der, flertallet ligger. Men jeg ser da helst den model, der ligger i forslaget."

Hvorfor?

"Jamen hvorfor ikke?"

Den nugældende lov åbner jo allerede mulighed for at ansætte andre end faguddannede museumsledere, så hvorfor ikke blot bevare den mulighed og formulering?

"Nu ved jeg jo godt, at det er økonomerne, man er bange for, men det er jo ikke nødvendigvis økonomer, man vil ansætte."

Er det ikke meget godt med ledere, der ved noget om det, de skal lede?

"Jo bestemt, bestemt. For mig står det ikke og falder med netop den bestemmelse. Jeg tror da også, der er en rimelig chance for, at vi bevarer status quo," konkluderer formanden for Folketingets Kulturudvalg.

De Radikales kulturpolitiske ordfører, **Niels Helveg Petersen**, siger i den forbindelse: "Jeg har da stor sympati for faglighed, men også forståelse for faglighed i ledelsesmæssig henseende. Lige nu vil jeg ikke lægge mig fast på noget, men tillade mig at lytte til argumenter. Jeg fornemmer, at Kulturministeren har indtaget en tilsvarende afventende og eftertænksom holdning til spørgsmålet."

Lovforslaget kommer til 2. behandling i slutningen af maj.

mt

Under førstebehandlingen af lovforslaget til ny museumslov udtrykte ordførerne for partierne CD, SF og Enhedslisten bekymring for, at de danske statsanerkendte museer måske i fremtiden ikke ville have faguddannet ledelse.

Ole Sohn, SF: "Jeg vil dog også her, som CD's ordfører gjorde opmærksom på det, udtrykke betænkelighed ved den ændring, der lægges an til i lovforslaget, nemlig at man vil gå væk fra betingelsen om en faguddannet leder og over til, at lederen skal have en relevant faglig baggrund. Vi mener, det er et skred, der sker, og som man også har set i andre sammenhænge. Vi mener, det er væsentligt at fokusere på, at man har den faglige baggrund, når man skal være leder af et museum."

Søren Søndergaard, Enhedslisten:

"Vi mener, det er nødvendigt, at museernes ledelser er i besiddelse af faglig indsigt i de områder, museet arbejder med. Det er ikke tilstrækkeligt med generelle ledelsesmæssige kvalifikationer og økonomisk markeds-mæssig indsigt. Vi ser gerne, at det også præciseres i loven."

Peter Duetoft, CD: "Sådan som vi forstår loven, er det for fremtiden ikke noget krav, at en museumsleder har en faglig baggrund. Man kan jo rejse spørgsmålet, om det er specielt klogt. Vi er sådan set enige i, at man godt kan have en administrator af et museum, men lederen må nu nok kende det område, der er museets. Spørgsmålet er, om man ikke i en årrække fra statens og Kulturministeriets side - måske inspireret af Finansministeriet - har interesseret sig uendeligt meget for tal og talrækker og sorte og røde tal i én uendelighed, så man har skubbet den faglige viden væk. Jeg synes, det er synd, hvis et museums hovedopgave ikke bliver det indholdsmæssige, men at hovedopgaven stort set bliver at tjene penge hjem."

Flittige, mobile - og tilfredse

Danske forskere arbejder meget og er meget mobile. Men forskere i den ordinære stillingsstruktur har ikke meget tid til at forske. De administrerer i stedet for, fortæller undersøgelse

Universitetsforskere ansat i den ordinære stillingsstruktur bruger - *kun*, kunne man fristes til at sige - 42,5% af deres arbejdstid på forskning. For resten af pengene administrerer de, vejleder, deltager i udvalg, skriver ansøgninger rådgiver m.m. Og jo højere oppe i hierarkiet, forskeren befinder sig, des mindre tid er der til forskning. Fx bruger en ph.d.-studerende 70% af sin arbejdstid på forskning, mens en professor kun bruger 25% af sin arbejdstid på forskning.

Tallene fremgår af en ny undersøgelse, som seniorforsker **Kamma Langberg** og **Per Stig Lauridsen**, Analyseinstitut for Forskning, netop har gennemført. Titlen på rapporten er: *Universitetsforskernes arbejdsvilkår og holdninger til forskningens og forskeres vilkår - Hovedresultater*.

Når de administrative opgaver stiger, er det typisk forskningen, det går ud over. Hvor en professor altså kun bruger 25% af sin arbejdstid på forskning, bruger en lektor knap 29%, en adjunkt 40% og som ovenfor skrevet: en ph.d.-studerende 70%. Tallene gælder stort set for alle fag og alle universiteter.

Lysten driver værket

Universitetsforskere har også en lang arbejdsuge: I gennemsnit arbejder de 52 timer om ugen. Kun ca. 20% kan holde sig nede under 40 timer om ugen, mens næsten lige så mange arbejder mere end 55 timer om ugen. En professor ligger på en gennemsnitlig arbejdsuge på 53 timer.

Sektorforskerne har det lidt bedre - i hvert fald hvad tid til forskning angår. Af en undersøgelse fra 1998 fremgår det, at en forsker bruger ca. 56% af sin arbejdstid på forskning (universitetsadjunkt: 40%) og en seniorforsker bruger 42,5 % (universitetslektor: 28,7%).

“Mange tror stadig, at forskerne bruger den ene halvdel af deres tid på forskning og den anden halvdel på undervisning, men sådan er det altså ikke,” siger Kamma Langberg - *selv forsker* - der tilføjer: “Nok arbejder forskerne meget, men det, de arbejder med, interesserer dem, og så bruger man jo gerne noget af sin fritid.”

Et af resultaterne i øvrigt af det faktum, at lektorer og professorer på universiteterne har så lidt tid til forskning, er, at mange hellere fortrækker en professorstilling med særlige opgaver end en ordinær professorstilling. Så slipper de nemlig for alt bøvel med at administrere...

Stor mobilitet

Hvis nogen skulle tro, at en typisk forsker er én, der sidder på sit kontor eller i sit laboratorium og ikke ønsker at sidde andre

steder, kan disse nogen godt tro om igen. Sandheden er nemlig, at de danske forskere er ret mobile og samarbejder bredt.

Forskere over 35 år er mere mobile (mobilitetsrate: 65%) end deres yngre kolleger på 34 år og derunder (mobilitetsrate: 32%). Bemærkelsesværdigt er det, ifølge Kamma Langberg, at hele 10% af de yngre universitetsforskere har været ansat på en privat virksomhed i mere end et år. For de ældre universitetsforskere ligger denne procent på 15.

Kamma Langberg: “Når nogen taler om, at forskere ikke bevæger sig, så gælder det kun gruppen af forskere over 55 år. Det er åbenbart dem, offentligheden typisk forbinder med en forsker. Men det er altså ukorrekt. Mange mener også, at det er vigtigt, at forskere er mobile og derfor ikke bør fastansættes. Det er der ingen grund til at mene, for forskerne er faktisk meget mobile.”

Et tilfreds folkefærd

Bortset fra at forskerne gerne ville bruge mere tid på forskning og mindre tid på administration, er de i det store og hele et tilfreds folkefærd.

Hele 89% mener, at de har stor indflydelse på deres egne arbejdsopgaver, og kun 27% mener, de har få midler til deres forskning. De brokker sig stort set heller ikke over, at de skal undervise: Kun 30% synes, de bruger for meget tid på undervisning.

Forskerne forventer fremover - ligesom i dag - at have stor indflydelse på deres egne arbejdsopgaver og at få de midler, de synes er nødvendige for deres forskning. Men undersøgelsen viser også, at der - i hvert fald i forskernes bevidsthed - er en slange på vej ind i Paradiset. Mange universitetsforskere forventer nemlig en mindre indflydelse på deres egen forskning, end de har i dag, ligesom næsten halvdelen giver udtryk for en egentlig frygt for fremtidige forskningspolitiske indgreb og initiativer udefra.

Hvad angår de tidligere meget omtalte kontrakter, som universiteterne indgik i 2000 med Forskningsministeriet, er der kun én ting at sige: De har stort set ikke interesseret forskerne en tøddel. På ud-sagnet: *Der var stor intern debat, inden mit universitet indgik kontrakt med Forskningsministeriet*, svarer kun ca. 3% helt enig, ca. 10% overvejende enig og over halvdelen hverken enig eller uenig “Dette kan vanskeligt tolkes som andet, end at en stor gruppe ikke ved, om der har været en intern debat eller ej,” skriver Kamma Langberg i rapporten.

Universitetsforskernes arbejdsvilkår og holdninger til forskningens og forskeres vilkår - Hovedresultater indgår i projektet *Forskningsledelse under forandring*.

Rapporten bygger på en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse, foretaget blandt forskningsmedarbejdere på samtlige ti universiteter i Danmark under universitetsloven.

Ud af det samlede antal universitetsforskere i Danmark (9.122 pr. 31. december 1999) har 2.897 deltaget i undersøgelsen

Rapporten kan læses i sin helhed på nettet på adressen: www.afsk.au.dk

Privilegerede sektorforskere

Forskningskommissionen sætter fokus på sektorforskningen, på rådssystemet og på universiteternes styrelse

“Der er noget galt i sektorforsknings-systemet, når man her har privilegerede forskere, der kun skal forske, mens de universitetsansatte både skal forske og undervise. Det er således uhensigtsmæssigt, at hver gang man øger bevillingerne til en sektorinstitution, så gives pengene til noget, som ikke berører de studerende eller undervisningen! Derfor bør der indføres en undervisningsforpligtelse, og den handler ikke bare om de ph.d.-studerende. Det overvejes ganske alvorligt i Forskningskommissionen, hvordan man kan optimere effekten af de offentlige forskningsinvesteringer, herunder hvordan man bedre får integreret sektorforskningsinstitutionerne - om det så er eksisterende, omdannede eller nye institutioner ...”

Mens Forskningskommissionens konference i marts skabte mere forvirring end afklaring, så løftede medlem af kommissionen, **SDU-rector Henrik Tvarnø**, noget af sløret for, hvilke anbefalinger, man kan vente af betænkningen.

“Hvor meget har Danmark råd til at lade være at investere i forskning, når vi ved, at der faktisk er et betydeligt afkast? Hvor meget tør vores politikere *undlade* at merinvestere i denne sektor med den viden?” lød Tvarnøs grundlæggende spørgsmål, idet han henviste til prof. Nina Smidts notat om afkastet af den offentlige indsats (se *FORSKERforum april 2001*).

Tvarnø spåede, at det bliver et hovedsynspunkt, at indsatsen bør øges betydeligt: “Det kan I glæde Jer til at læse”, sagde han og henviste til, at den optimale løsning vil være, om statsbudgettet satte som mål, at der blev afsat en minimumsprocent (af bnp) hertil. Han håbede også, at man kunne komme med forslag til en anden ministeriel bevillingspraksis.

Krav fra kommissionen

Tvarnø er dog ikke i tvivl om, at kommissionen vil stille krav om modydelse fra forskningssystemet:

“Det rådgivende system skal overvejes. Det er ikke naturgivne grænser mellem de faglige hovedområder. Og hvis man fx ser på det samfundsvidenskabelige råd, så er det jo et stort system, der uddeler et forholdsvis begrænset beløb ...”

Og så skal **relationen til den private forskningsindsats** kortlægges: “Den private indsats stiger. Fra at være en faktor 2-3 så er den snart faktor 4! Det kræver en diskussion af konsekvenserne for den offentlige indsats, såvel på forskning som undervisning ...”

Omkring **universitetet** vil der også komme forslag: “Det er jo en almindelig holdning, at universiteternes ledelses-systemer bør revurderes; en stærkere, synlig og effektiviseret ledelse skal styrke såvel forsknings- som undervisningen. Hvad angår selvejemodeller m.m. så er det min personlige opfattelse, at så skal man også være så uafhængige af ministeriet som muligt. I dag er det i lovgivningen sådan, at ministeren har et overherredømme, men det behøver jo ikke være sådan, at man skal være departementschef for at blive bestyrelsesformand på et universitet ...”

Tvarnø - der i øvrigt stopper som rektor på Syddansk Universitet fordi han er blevet direktør for Folketinget - understreger, at hans nedslag på de enkelte områder var udslag af de foreløbige overvejelser og dermed et signal om, at der kan ventes anbefalinger på disse områder.

Han håbede samtidig på, at kommissionen kunne blive færdig i september, hvor den oprindelige deadline hed 1. august.

jø

Lægerne er højindkomstgruppen, og advokaterne kommer lige efter. I et mellemfelt findes så ingeniører og erhvervsøkonomer. Dernæst kommer samfundsvidenskabsfolk. Og nederst humanister ...

Sådan ser indkomstpyramiden groft sagt ud blandt akademikere.

Det er professor i erhvervsøkonomi ved Handelshøjskolen i København, der har hentet tallene fra Danmarks Statistik (se opslaget på næste side). Tabellen viser, hvor samtlige kandidater er uddannet og hvilket fagområde de tilhører.

Den viser også hvilken erhvervssektor (offentlig, privat-industri eller privat-service) de arbejdede ved i 1998. Tabellen viser, at 49 pct. var beskæftiget i den offentlige sektor.

Tabellen viser så den gennemsnitlige bruttoindkomst (skattepligtig indkomst) for hvert af fagområderne fordelt på uddannelsessted og beskæftigelsessted. Mens de offentligt ansatte i gennemsnit tjente 383.000 kr., så tjente de privat-industrielt ansatte 448.000 og de privat-service-sektor ansatte tjente 478.000 om året.

Og endelig viser tabellen så den gennemsnitlige kandidatage, der er 12 år.

Karrierevej vælges for hele livet

Og Maskell konstaterer, at der er ved at ske et skifte fra offentlig ansættelse til privat:

“Tidligere blev de fleste ansat i det offentlige. Nu er der tendens til, at flere og flere bliver privat ansatte. Det skyldes dels, at vækstraten i den offentlige rekruttering af akademikere er aftagende. Men en anden årsag er, at forskellen mellem arbejdsvilkårene i de to sektorer er blevet mindre: Arbejdsvilkårene, pensionsordningerne og sågar ansættelsesikkerheden nærmer sig hinanden ...”, siger Maskell.

Han konstaterer i øvrigt, at trafikken mellem den offentlige og den private sektor er lille:

“Der er typisk to karriereveje - det offentlige eller det private - og folk vælger, hvilken vej de går. Bevægelserne mellem dem er ikke voldsomme. Når en økonom eller jurist for eksempel har indledt en karriere i det offentlige, så bliver han eller hun normalt i det offentlige. Og omvendt”

Statistikken har kun medtaget personer i beskæftigelse. Den afspejler altså ikke forskelle i beskæftigelsesgrad mellem de enkelte hovedområder: “Man kan jo være ledig af mange - faglige eller personlige - grunde. Men indkomsten blandt dem med job i den private sektor afspejler i vidt omfang deres markedsværdi.

indkomstforskelle

- blandt akademikere. Lægen tjener 200.000 mere om året end humanisten.
Og den privat ansatte akademiker tjener 100.000 mere end den offentligt ansatte ...

Men samtidig må man jo understrege, at indkomst naturligvis kun er en del af begrundelsen for at vælge en uddannelse ...”

Humanisterne er lavindkomstgruppe

“Humanister får relativt dårligere løn end andre, men ikke så dårlig, som mange måske tror”, konstaterer Maskell med henvisning til, at humanister er lavindkomstgruppen med 335.000 kroner i gennemsnitlig årsindtægt, mens naturvidenskabs-/jordbrugsgruppen tjener 374.000 kr. og samfundsvidenskabsfolk tjener 400.000 kr.

For yngre kandidater, med en kandidatlder på fem år og derunder, er det dog bemærkelsesværdigt, at humanister tjener 30.000 mindre end samfundsvidenskabsfolk og jurister og hele 80.000 mindre end læger og erhvervsøkonomer. Det er en forskel, der tilsyneladende fortsætter resten af arbejdslivet, og som derfor har voldsom indflydelse på den samlede livsindkomst.

Samfundsvidenskab er den bløde mellemvare

“Samfundsvidenskabsfolkene er indkomstmæssigt en blød mellemvare. Man skal tænke på, at det er uddannelser - typisk politologer og nationaløkonomer - som har gennemført et skift fra embedsmands-uddannelser til at være rettet mod et bredere arbejdsmarked. To tredjedele af samtlige uddannede er fortsat offentligt ansatte, men den ‘privat ansatte’ tredjedel med samfundsvidenskabelige uddannelser klarer sig faktisk ganske godt, både beskæftigelsesmæssigt og lønmæssigt. Tiden er måske inde til at overveje, om der er elementer i uddannelserne, som burde forbedres, så kandidaterne ville få bedre kvalifikationer til det brede marked”.

Høje karakterer - høj løn?

Maskell henviser til en intern undersøgelse på cand.merc-studiet i København, hvor man sammenlignede kandidaternes afgangskarakterer og deres lønniveau bagefter. Her viste der sig en omvendt sammenhæng: Høj karakter førte ikke umiddelbart til høj løn; først efter 5 års ansættelse vendte det. Så begyndte de at tjene flere penge end dem med lavere karakterer. Og forskellen blev stadig større som årene gik.

“Man kom frem til, at dem med lavere karakterer og højere løn i begyndelsen af ansættelsen var dem, der havde omsiggribende erhvervsarbejde, der efter-

Peter Maskell

hånden dominerede over studierne. Dem med høje karakterer afspejlede, at de ikke havde erhvervsarbejde og dermed prioriterede studierne højt. Og det lønede sig altså efter en årrække”, siger Maskell.

Kilde til tabellen på næste side:

Særkørsler på Danmarks Statistik nye uddannelsesstatistiske register (Se videre Statistiske Efterretninger, Uddannelse og Kultur 7 marts 2001) og på IDA-databasen.

Tabellen omfatter beskæftigede personer i november 1998, der har en kompetencegivende lang videregående uddannelse (mindst 17 års samlet uddannelses-tid) fra en af de anførte uddannelsesinstitutioner. Hertil kommer 12.446 akademikere uddannet før 1974 samt 5.306 indvandrere med kompetencegivende lang videregående uddannelse. Tabellen omfatter ikke pensionister eller personer med igangværende uddannelse uanset disses beskæftigelsesomfang.

Service omfatter beskæftigede på private virksomheder indenfor samtlige erhverv, bortset fra industrien.

Bruttoindkomst består af alle indkomster, der kommer til beskatning (løn, SU, renter, understøttelse og andre overførselsindkomster). Kolonne 5 angiver andelen af samtlige beskæftigede akademikere (kolonne 4), der er uddannet ved en dansk læreanstalt de seneste 5 år (dvs. 1993-98). Ved beregning af de kursiverede tal i kolonne 5 er beskæftigede indvandrede akademikere og beskæftigede kandidater fra før 1974 medtaget. Et højt procenttal vil normalt indebære en lav gennemsnitlig kandidatlder (kolonne 8-11). Kolonne 6 angiver andelen af kandidater, der har egen virksomhed.

Cand.merc.-undersøgelsen blev i øvrigt brugt til at sammenligne forskellige linier, så studienævnet og de enkelte linieledere kunne se hvilke fagudbud, som markedet rent faktisk efterspurgte:

“Studienævnet og studielederen har ansvaret for, at de ikke uddanner til arbejdsløshed og blindgyder. Det interessante er at udvikle redskaber, der gør det muligt for dem at leve op til ansvaret”.

jo

Se statistikken på næste side

Noter:

1. Oplysninger om personer uddannet før 1974 stammer fra folke- og boligtællingen 1970 mv. og denne kilde rummer ikke oplysninger om uddannelsesinstitution.
2. Kandidater fra Danmarks Lærerhøjskole har typisk været på arbejdsmarkedet i en årrække forud for kandidateksamen, og det påvirker deres bruttoindkomst.
3. De to dominerende fag: Jura og erhvervsøkonomi er udskilt fra samfundsvidenskab i øvrigt. Det har imidlertid ikke været muligt at opdele udenlandske uddannelser indenfor det samfundsvidenskabelige område. Evt. beskæftigede jurister og erhvervsøkonomer med udenlandsk uddannelse indgår under ‘Samfundsvidenskab’.
4. Erhvervsøkonomi ved Aalborg Universitet inkluderer nationaløkonomi.
5. Af diskretionshensyn er 52 ingeniører fra Syddansk Universitet, 31 kandidater fra Danmarks Lærerhøjskoles naturvidenskabelige uddannelser og 172 landinspektører fra Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole udeladt af tabellen.
6. Tandlægeuddannelserne er fra og med 1993 indgået i de sundhedsvidenskabelige uddannelser ved Københavns Universitet og Aarhus Universitet. Andelen af yngre akademikere (kolonne 5) er derfor 0.

Samtlige beskæftigede akademikere november 1998, samt deres gennemsnitlige kandidatalder og bruttoindkomst fordelt på erhvervssektor,

Fag og uddannelsesinstitution	Antal kandidater			Andel af yngre akademikere i job	Andel selvstændige	
	Offentlig sektor	Privat sektor				
		1	2	3	4	5
23.03.2001						
Humaniora	16.033	1.136	4.573	21.742	22%	3%
Københavns Universitet	5.184	248	1.043	6.475	19%	2%
Aarhus Universitet	4.957	193	763	5.913	17%	2%
Syddansk Universitet	1.234	202	511	1.947	40%	2%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	1.614	42	156	1.812	.	4%
Udenlandsk uddannelse	688	184	675	1.547	.	11%
Aalborg Universitet	664	45	215	924	51%	1%
Roskilde Universitetscenter	544	37	306	887	57%	3%
Handelshøjskolen i København	241	77	568	886	47%	10%
Handelshøjskolen i Århus	297	98	287	682	37%	6%
Danmarks Lærerhøjskole ²	610	10	49	669	19%	4%
Sundhedsvidenskab	11.497	1.147	8.725	21.369	13%	24%
Københavns Universitet	4.616	107	1.993	6.716	12%	20%
Aarhus Universitet	2.750	12	1.480	4.242	14%	24%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	1.236	116	1.414	2.766	.	36%
Danmarks Farmaceutiske Højskole	425	824	946	2.195	28%	6%
Tandlægeskolen, Københavns Universitet ⁶	549	27	1.425	2.001	.	37%
Syddansk Universitet	1.168	11	392	1.571	22%	20%
Århus Tandlægehøjskole ⁶	396	5	872	1.273	.	34%
Udenlandsk uddannelse	357	45	203	605	.	12%
Natur- og jordbrugsvidenskab⁵	9.425	1.771	7.262	18.458	24%	8%
Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole	1.907	524	3.096	5.527	26%	16%
Københavns Universitet	2.905	434	1.390	4.729	28%	2%
Aarhus Universitet	1.919	253	1.077	3.249	27%	2%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	1.151	118	707	1.976	0%	15%
Udenlandsk uddannelse	533	285	551	1.369	0%	8%
Syddansk Universitet	601	99	196	896	45%	1%
Roskilde Universitetscenter	317	42	153	512	58%	2%
Aalborg Universitet	92	16	92	200	63%	0%
Ingeniørvidenskab⁵	3.966	4.095	8.749	16.810	27%	4%
Danmarks Tekniske Universitet	2.086	2.405	5.479	9.970	30%	3%
Aalborg Universitet	707	1.080	1.567	3.354	46%	1%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	1.021	394	1.190	2.605	.	9%
Udenlandsk uddannelse	152	216	513	881	.	14%
Samfundsvidenskab³	10.462	729	4.785	15.976	29%	5%
Københavns Universitet	3.978	145	1.938	6.061	28%	5%
Aarhus Universitet	3.145	325	1.444	4.914	28%	5%
Roskilde Universitetscenter	974	39	455	1.468	41%	2%
Aalborg Universitet	723	26	158	907	58%	1%
Udenlandsk uddannelse ³	241	162	501	904	.	13%
Danmarks Lærerhøjskole ²	732	4	61	797	30%	5%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	347	20	162	529	.	10%
Syddansk Universitet	322	8	66	396	47%	1%
Erhvervsøkonomi	2.548	2.018	8.919	13.485	49%	4%
Handelshøjskolen i København	1.033	756	4.795	6.584	52%	4%
Handelshøjskolen i Århus	810	773	2.389	3.972	43%	4%
Syddansk Universitet	266	259	808	1.333	62%	2%
Aalborg Universitet ⁴	334	185	658	1.177	56%	2%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	105	45	269	419	.	21%
Jura	6.181	242	5.748	12.171	22%	13%
Københavns Universitet	3.560	142	3.145	6.847	24%	10%
Aarhus Universitet	1.886	75	1.940	3.901	26%	14%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	735	25	663	1.423	-	27%
Arkitekter, Landinspektører	2.319	220	3.833	6.372	16%	15%
Kunstakademiets Arkitektskole	1.023	68	1.886	2.977	18%	14%
Arkitektskolen i Aarhus	666	128	1.165	1.959	18%	12%
Kandidater uddannet før 1974 ¹	352	16	548	916	-	27%
Aalborg Universitet ⁵	278	8	234	520	32%	6%
Kandidater i alt	62.535	11.376	52.727	126.638	25%	9%

fag og læreanstalt .

Andel beskæftigede i offentlig sektor	Kandidatalder				Bruttoindkomst (1.000 kr.)			
	Offentlig sektor	Privat sektor		I alt	Offentlig sektor	Privat sektor		I alt
		Industri	Service			Industri	Service	
7	8	9	10	11	12	13	14	15
74%	13	9	9	12	333	318	320	329
80%	14	11	12	14	338	370	367	343
84%	14	12	12	14	328	363	348	332
63%	11	6	6	9	309	300	304	306
89%	409	390	436	409
44%	238	250	223	230
72%	7	5	6	7	277	254	301	281
61%	8	5	5	7	290	305	314	299
27%	10	7	7	8	317	305	295	302
44%	12	9	7	9	330	276	299	309
91%	14	21	17	14	389	400	490	395
54%	12	11	17	15	503	483	603	542
69%	13	13	17	14	518	613	672	566
65%	13	17	18	14	521	552	655	568
45%	622	721	728	680
19%	12	11	14	12	342	446	426	417
27%	20	15	17	18	362	436	521	475
74%	11	10	17	12	490	466	684	538
31%	18	14	17	17	362	374	515	466
59%	357	263	272	319
51%	12	10	10	11	343	423	401	374
35%	11	11	12	12	322	447	390	378
61%	13	11	9	12	342	443	432	377
59%	13	10	9	11	344	427	411	371
58%	440	568	520	470
39%	299	317	270	287
67%	10	6	6	9	297	366	343	314
62%	7	6	5	6	283	341	329	301
46%	6	6	5	5	306	387	363	339
24%	15	10	11	10	385	455	474	448
21%	12	11	12	12	368	479	475	453
21%	8	6	7	7	312	377	395	370
39%	491	647	646	585
17%	255	245	323	287
65%	11	11	11	11	360	489	476	400
66%	12	11	11	12	368	558	521	422
64%	11	11	12	11	368	559	503	421
66%	8	7	7	8	313	374	359	328
80%	6	7	6	6	283	365	359	298
27%	247	253	241	247
92%	11	17	13	11	373	540	498	381
66%	542	1.205	861	650
81%	8	8	7	8	338	296	436	353
19%	8	7	7	7	363	488	467	452
16%	8	7	7	7	362	475	482	464
20%	10	9	8	9	359	545	448	451
20%	5	5	5	5	312	382	387	371
28%	5	6	5	6	299	396	386	362
25%	732	726	826	783
51%	11	13	13	12	412	617	584	498
52%	12	13	13	12	389	660	558	471
48%	12	14	13	13	380	528	529	456
52%	603	642	882	744
37%	13	13	13	14	338	340	389	367
34%	17	15	13	15	335	353	373	358
34%	15	11	13	13	319	314	356	338
38%	385	412	475	437
53%	9	15	9	9	317	470	376	346
49%	12	10	11	12	383	448	478	428

Ny sektorforskningsinstitution

“Det er et vinderforslag, vi har fremlagt,” siger formanden for den arbejdsgruppe, der har bakset med en reorganisering af Fødevareministeriets veterinær- og fødevarerforskning.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Fødevareredirektoratet

“Med den nye sektorforskningsinstitution vil vi kunne give vore medarbejdere en mere udfordrende arbejdsplads, der efterspørger dygtige og ambitiøse forskere. Vi har nu mulighed for at oprette fx forskningsprofessorater. Medarbejdere på de to institutter (*Institut for Fødevarerundersøgelser og Ernæring, IFE, og Institut for Fødevarerensikkerhed og Toksikologi, IFT, red.*) får nu nogle karriere- og avancementsmuligheder, de ikke har haft før. Med denne konstruktion har vi skabt en spændende arbejdsplads i et tværfagligt og stærkt fagligt miljø.”

Ordene er **Flemming Duus Mathiesens**, udviklingsdirektør i Fødevarer-Erhverv under Fødevareministeriet og formand for den arbejdsgruppe, der har barslet med det nye strukturforslag.

Det er et enigt udvalg, der efter grundige drøftelser, anbefaler, at der indføres en stillingsstruktur, som den kendes i sektorforskningsinstitutionerne Statens Veterinære Serumlaboratorium, SVS, og Statens Veterinære Institut for Virusforskning, SVIV. I korthed indebærer stillingsstrukturen, at videnskabelige medarbejdere ansættes som enten *forsker, seniorforsker, seniorrådgiver eller forskningsprofessor*. Strukturen betyder klare karriere- og avancementsmuligheder, som er promoverende og stimulerende for de ansatte

Kun forskel på papiret

Også videnskabelig medarbejder i IFE, **Lone Banke Rasmussen**, der har siddet i arbejdsgruppen i sin egenskab af tillidsrepræsentant for magistre og agronomer i Fødevareredirektoratet, er “glad for, at hun og hendes kolleger nu dækkes af en stillingsstruktur”, “men”, tilføjer hun: “Der er delte meninger blandt medarbejderne, om det er hensigtsmæssigt at have en stillingsstruktur.”

En af de ting, Lone Banke Rasmussen er glad for, er, at den nye institution “bliver et selvstændigt punkt på Finansloven med sit eget budget”. Ellers forestiller hun sig ikke, at der blive den store forskel

på hendes arbejde: “Det bliver stort set det samme som hidtil, men vi skal jo nok til at tænke lidt mere i forskningsbaner, end vi hidtil har gjort.”

Der er delte meninger blandt de videnskabelige medarbejdere om, hvor stor en fordel det er med en ny organisering, fortæller Lone Banke Rasmussen. Selv kan hun “meget godt lide den kombination, der er i dag af forskning, udredningsarbejde og rådgivning af de ansvarlige myndigheder”.

Hun er dog ikke overbevist om, at der med den nye institution bliver en større adskillelse mellem risikovurdering og myndighedsberedskab, end der er i dag: “Men på papiret ser det nok rigtigt ud ...”.

Bestyrelse contra rådgivende udvalg?

Man kunne stille det spørgsmål, *om ikke en bestyrelse for den nye sektorforskningsinstitution både formelt og reelt ville sikre en klarere uafhængighed af den politisk-administrative myndighed, end et rådgivende udvalg gør?*

“Vi har valgt at lade os inspirere af erfaringerne med SVIV og SVS, som netop af hensyn til det veterinære beredskab ikke har en bestyrelse, men et rådgivende udvalg. Det er nødvendigt også på fødevarerensiden med en model, som gør os i stand til at agere hurtigt og præcist samtidig med, at styringsgrundlaget i øvrigt svarer til Sektorforskningsloven. Effektiviteten i betjeningen af myndighedsberedskabet vejer tungt i denne sammenhæng. Fødevarerensikkerheden er noget helt i forhold til myndighedsudøvelsen,” siger udviklingsdirektør Flemming Duus Mathiesens.

Men når man taler om en klar adskillelse mellem risikovurdering og myndighedsberedskab, ville det så ikke virke mere troværdigt med en bestyrelse i stedet for blot med et rådgivende udvalg?

“Jeg mener ikke, at konstruktionen med et rådgivende udvalg på nogen måde har givet anledning til problemer med tro-

værdigheden for fx SVS. Vi må jo ikke glemme, at også en bestyrelse er udpeget af ministeren og agerer efter vedtægter, der er godkendt og fastlagt af ministeren. Det afgørende er, at den faglige ekspertise får lejlighed til at bidrage til og kommentere beslutninger. Med en bestyrelse indskyder man et ekstra eksekutivt led, som gør, at vi får et tungere og mere bureaukratisk system. Med et rådgivende udvalg kan en direktør handle hurtigere og mere hensigtsmæssigt rent beredskabsmæssigt i forhold til opgaven, end han kan med en bestyrelse,” argumenterer Flemming Duus Mathiesens.

Ministeriet: Bestyrelse mere selvstændig

FORSKERforum forelagde spørgsmålet for kontorchef **Thorkild Meedom** juridisk-administrativt kontor i Forskningsministeriet. Han siger:

“Man vil opfatte en bestyrelse som den højeste myndighed i det daglige, hvad et rådgivende udvalg ikke kan være. Så der er bestemt en forskel. Med et rådgivende udvalg vil der være en større ministerafhængighed.”

Hvorfor egentlig det, når en bestyrelse jo også er udpeget af ministeren?

“Man må ligesom respektere nogle spilleregler. Hvis man har en bestyrelse, må man også overlade kompetencen til den. Ellers får man heller ikke de relevante folk til at sidde i den. De beslutninger, en bestyrelse træffer, må en minister normalt respektere, ellers giver det ingen mening at have en bestyrelse.”

Men det samme kan man vel sige om et rådgivende udvalg?

“Det kommer an på hvilke kompetencer, man lægger i organerne. Men rent juridisk vil det opfattes som mere forpligtende at sidde i en bestyrelse end i et rådgivende udvalg. I en bestyrelse påtager man sig et driftsansvar, hvorimod man i et rådgivende udvalg bare giver gode råd,” slutter Thorkild Meedom.

Ny kurs for fødevareforskningen

Åbenhed, dialog, kvalitet og relevans - det er nøgleordene i den målsætning, dansk fødevareforskning i årene fremover skal arbejde efter. Nogle af de vigtigste pejlemærker for fremtidens veterinær- og fødevareforskning vil være at sikre, at forbrugerne kan have tillid til de produkter, de køber, og at produkterne er produceret på et bæredygtigt grundlag. Dette er et af motiverne for en reorganisering af fødevareforskningen.

Et andet væsentligt motiv er ønsket om en klar og utvetydig adskillelse mellem diagnosedelen på den ene side og konsekvens- og myndighedsdelen på den anden side eller udtrykt med andre ord: mellem risikovurdering og myndigheds håndtering.

Det første - risikovurderingen - er de videnskabelige medarbejders område, det andet - myndighedshåndteringen - er de administrative medarbejders område. Sådan groft sagt. Som konstruktionen er i dag i Fødevareministeriet, er der ikke en fuldstændig klar og gennemsigtig adskillelse mellem de to områder. Det er dette forhold, der rettes op på med den af arbejdsgruppen fremlagte model for en fremtidig struktur og koordinering af fødevareforskningen i Fødevareministeriets regi.

En særlig dansk model

“Forvaltnings- og forskningsaktiviteterne på fødevareområdet har undergået en ændring i takt med samfundets udvikling. Skillelinien for os i Danmark er dannelsen af Fødevareministeriet i 1996. Dagsordenen og prioriteringen for ministeriet skiftede fra at være et erhvervsministerium til at være et forbrugerorienteret ministerium, der skulle dække den helhed, vi kalder *fra jord til bord*. Som et lille land med særlige interesser på fødevareområdet skal vi finde en særlig dansk model. Det er det, vi har gjort med det fremlagte forslag,” siger formanden for arbejdsgruppen, **Flemming Duus Mathiesen**, udviklingsdirektør i FødevareErhverv under Fødevareministeriet.

Ønsket om en mere troværdig, gennemsigtig og af såvel økonomiske som politiske interesser uafhængig fødevareforskning er ikke kun fremsat internt i Danmark. Også EU-Kommissionen ivrer stærkt for en troværdig og uafhængig fødevareforskning.

I Kommissionens Hvidbog om fødevaresikkerhed understreges det, at “den videnskabelige rådgivning skal tjene til støtte for fødevaresikkerhedspolitikken,” og at “de, der har ansvaret for at træffe beslutninger af hensyn til forbrugernes sikkerhed, må kunne stole på, at den vi-

denskabelige rådgivning er til deres rådighed, når de har brug for den.”

Ritt med på idéen

Arbejdet med reorganiseringen af veterinær- og fødevareforskningen i Fødevareministeriet har stået på i knap et år. En arbejdsgruppe skulle stille forslag om den fremtidige struktur for fødevareforskningen i Fødevareministeriets regi. I marts 2001 afleverede gruppen en rapport til minister Ritt Bjerregaard med en énstemmig anbefaling af den fremtidige organisering af fødevareforskningen i hendes ministerium. Resultatet er blevet bl.a. oprettelsen af en ny sektorforskningsinstitution.

“Med forslaget sker der en adskillelse er mellem den vidensdannende og den myndighedsudøvende del. Og naturligvis lever forslaget også op til de krav, EU-Kommissionen har stillet i sin Hvidbog. Vores model tager hensyn til alle relevante problemstillinger. Og de bestående forskningsmiljøer opretholdes - vi skal nemlig ikke have lavet en ny mammutinstitution, men i stedet operere i en samarbejdsmodel,” siger Flemming Duus Mathiesen, som kan bekræfte, at Fødevareminister Ritt Bjerregaard har tiltrådt modellen.

mi

Sådan er det - sådan bliver det!

Modellen for den fremtidige organisering af fødevareforskningen i Fødevareministeriets regi indebærer, at Institut for Fødevareundersøgelser og Ernæring, IFE, og Institut for Fødevaresikkerhed og Toksikologi, IFT, slås sammen til en ny sektorforskningsinstitution.

I dag er veterinær- og fødevareforskningen i Fødevareministeriet spredt på flere institutioner. Foruden de to ovennævnte institutter også på Statens Veterinære Serumlaboratorium, SVS, på Statens Veterinære Institut for Virusforskning, SVIV, på Danmarks Jordbrugsforskning, DJF og på Danmarks Fiskeriundersøgelser, DFU.

Uden for Fødevareministeriets regi foregår der først og fremmest fødevareforskning på Levnedsmiddelcentret, LMC, som er et samarbejde mellem Danmarks Tekniske Universitet, DTU, og Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, KVL, på Bioteknologisk Institut, BI, som er en uafhængig, selvstyrende og non-profit organisation og på Slagteriernes Forskningsinstitut, SF, som er en integreret del af Danske Slagterier. Endelig forskes der også i fødevarer, dog i mindre omfang, på en del universitetsinstitutter.

DJF og DFU er i dag fuldgældige sektorforskningsinstitutioner efter loven om sektorforskningsinstitutioner. Det vil sige med en bestyrelse, en af bestyrelsen udpeget direktion og en formel stillingsstruktur for det videnskabelige personale.

SVS og SVIV er også sektorforskningsinstitutioner med en formel stillingsstruktur. De to institutioner har dog af beredskabsmæssige årsager ingen bestyrelse: De ledes alene af en direktør. I stedet for en bestyrelse er de udstyret med et Rådgivende Veterinært Forskningsudvalg, som rådgiver direktøren om “sigtelinier i forskningen og om forskningsopgavernes indhold, omfang og vilkår i bredeste forstand”.

Ny sektorforskningsinstitution

De to institutter, IFE og IFT, er i dag ikke selvstændige sektorforskningsinstitutioner. De ledes af institutledere, de har ingen stillingsstruktur for de videnskabelige medarbejdere, og de er en integreret del af det politisk-administrative apparat i Fødevaredirektoratet.

Det er det forhold, der rettes op på med den foreslåede model til ny struktur for fødevareforskningen i Fødevareministeriet. De to institutter slås sammen til én sektorforskningsinstitution efter samme mønster, som i dag gælder for SVS og SVIV, altså med direktør og stillings-

struktur og et Rådgivende Forskningsudvalg for Fødevaresikkerhed og Ernæring. Det sidste eksisterer også i den nuværende struktur.

Denne nye sektorforskningsinstitution vil fremover udgøre Funktionsområdet for Fødevaresikkerhed og Ernæring, ligesom SVS og SVIV udgør Det Veterinære Funktionsområde og DJF og DFU udgør Funktionsområdet for Råvarekvalitet og Forarbejdning.

Den overordnede koordinering af samarbejdet mellem de tre funktionsområder og anden tværgående forskning, bl.a. Forskningscenter for Økologisk Jordbrug, FØJO, skal i modellen varetages af den eksisterende Direktør- og Forstandergruppe for Veterinær- og Fødevareforskningen, DFVF-gruppen, men i en udvidet form.

mi

Kilde: Forslag til fremtidig organisering af veterinær- og fødevareforskningen i Fødevareministeriet. Arbejdsgruppen, marts 2001.

Akademikerne scorer tillæg

I 1998 trådte en veritabel lønrevolution i kraft i stat, amter og kommuner. *Ny løn* var titlen på revolutionen, der havde sin baggrund i overenskomstfornyelsen i 1997. To forskere har undersøgt, hvilke spor lønreformen har sat sig i den offentlige løndannelse.

“Ny løn er et gigantisk projekt. Aldrig i den offentlige sektor har man brugt så mange ressourcer på et enkelt projekt. Det kan man godt undre sig lidt over, når der er så få penge at dele ud. Det er et ufatteligt bureaukratisk system, hvor der bruges ufatteligt meget tid på ufatteligt lidt,” siger **Flemming Ibsen**, arbejdsmarkedsforsker ved Aalborg Universitet og medforfatter til bogen *Løn for fortjent? - Nye lønformer i den offentlige sektor*.

Hovedformålet med bogen er at sætte lønreformen til diskussion og debat. Kan der allerede nu peges på nogle forandringer og tendenser i den offentlige sektors løndannelse? Hvem løber med tillæggene? Og hvordan er det gået med ligelønnen efter lønreformen?

Akademikere ansat i staten

Akademikere på *gammel løn* havde i perioden 1998 - 1999 en lønfremgang på 5,1% og i perioden 1999-2000 en lønfremgang på 3,9%.

- Akademikere på *ny løn* havde i samme perioder en lønfremgang på henholdsvis 10,0% og 7,2%.
- En væsentlig del af de høje lønstigninger for akademikere på *ny løn* kan forklares ved anciennitetsstigninger i det nye lønsystem, der er væsentlig større end i det gamle i de første års ansættelse, nemlig ca. 6% de første fem år.
- Mænd og kvinder på *ny løn* modtager (ifølge analyse af 1. kvartal 2000) stort set samme antal funktions- og kvalifikationstillæg.
- Langt de fleste tillæg gives som kvalifikationstillæg, derefter kommer funktionstillæggene, mens kun ganske få procent gives som resultatløntillæg.
- Mænds månedlige funktions- og kvalifikationstillæg er betydeligt højere end kvinders: Mænd får i gennemsnit mellem 1.000 og 1.300 kr. mere i tillæg end kvinder.
- En del af forklaringen på den store forskel er, at flere kvinder end mænd arbejder på deltid. **MEN** det er ikke hele forklaringen. Der skal gennemføres mere ligelønsforskning i staten for at forklare den fulde årsag til så store kønspecifikke forskelle på tillæggenes størrelse.

Bemærk: Ordene “mænd” og “kvinder” i ovenstående dækker også andre grupper end akademikere - men gælder altså også for akademikergruppen.

Ny Løn er blot et af flere elementer i de offentlige arbejdsgivers storstilede moderniseringsprojekter, som ved hjælp af en række reformer skal forsøge både at

tilfredsstille borgernes krav om mere og bedre service til samme pris, og de ansattes krav om indflydelse og udviklingsmuligheder. Lønreformen skal ses i tæt tilknytning til en ny personalepolitik, hvor der sættes på de ansattes kvalifikationer og kompetencer.

Kagen er den samme

“Med Ny Løn er der ikke lagt op til en lønfest. Ny Løn betyder først og fremmest en alternativ måde at udmønte den samme lønramme på. En større del af den (beskedne) lønramme skal udmøntes lokalt, og de personlige løntillæg skal ikke falde pr. automatik, men målrettes efter, om de ansatte udvikler deres kvalifikationer og/eller kompetencer, har fået nye, mere krævende arbejdsfunktioner eller har skabt resultater, som arbejdspladsen har lavet aftaler om at honorere,” beskriver forfatterne idéen med Ny Løn.

“Hvad angår udviklingen af personalepolitikken i det offentlige er der stadig lang vej hjem. Man har måttet koncentrere sig ufatteligt meget om de nye lønformer. Man har skullet “oversætte” det gamle lønsystem til det nye. Derfor har der været utroligt meget fokus på løn, og man har glemt, at løn i den offentlige sektor ikke er den afgørende motivationsfaktor, det er derimod selve arbejdet, arbejdsmiljøet, kollegerne og gode ledere. Først derefter begynder lønnen at tælle,” fortæller Flemming Ibsen. Bogens konklusion lyder derfor også:

“Konklusionen bliver derfor den paradoksale, at skal lønreformen blive en succes i fremtiden, dvs. blive et redskab og værktøj, som både medarbejdere og ledere kan bruge i det daglige til at løndifferentiere og til at få deres arbejdsplads til at fungere mere optimalt på, skal der være mindre fokus på løn.”

Risiko for betalingskultur

Flemming Ibsen: “Den offentlige sektor kan aldrig konkurrere med den private sektors lønninger. Specielt for højtuddannede er der et stort løngab mellem de to sektorer, men det fører jo ikke til, at de højtuddannede stormer over i den private sektor. I den offentlige sektor udfører man ikke arbejdet først og fremmest for lønnens skyld. En af pointerne er, at hvis man sætter for meget fokus på løn, får folk en lønarbejderbevidsthed, hvor de kun gør tingene for pengenes skyld. Man kan på den måde risikere at smadre den professionskultur, der er i den offentlige sektor. I stedet får man en betalingskultur, hvor hver enkelt medarbejder forsøger at optimere sin egen situation på bekostning af fællesskabet. Så systemet skal bruges med varsomhed.”

Så set på den baggrund er det altså helt fint, at der ikke har været flere midler til Ny Løn?

“Ja, det kan man ironisk set godt sige. Men omvendt kan man godt forstå, at meget produktive medarbejdere kan føle sig lidt til grin, fordi de bliver honoreret på niveau med inaktive og uproduktive kolleger. Er det ikke rimeligt, at de bedst kvalificerede og mest produktive får mere i løn end de andre? Nok kalder nogen det gamle lønsystem for solidarisk, men spørgsmålet er, *hvor* solidarisk, det egentlig er. Det er noget med, at alle AC’ere er lige for Vor Herre, og så skal vi alle have det samme, ligemeget hvad vi går og laver. I forhold til det gamle lønsystem har AC-organisationerne skudt sig selv i foden, for det har faktisk betydet, at de er saktet agterud i forhold til LO-grupperne. Jo mere decentral en løndannelse er, desto bedre er det for AC’erne.”

Akademikerne kan gøre det bedre

Kan AC-grupperne få mere ud af det nye lønsystem i fremtiden?

“Ja, for Ny Løn er et system, hvor man kan “stjæle” fra hinanden. På en arbejdsplads tænker man jo i helheder og ikke i organisationer, så derfor kan man sagtens forestille sig, at AC’erne “stjæler” fra fx HK’ere og andre grupper. AC’erne har jo monopol på viden og efterspurgt kompetence, som jo belønnes af Ny Løn.”

Spår du resultatløns en fremtid i den offentlige sektor?

“Den offentlige sektor har hidtil lagt meget vægt på *input-siden*, altså funktions- og kvalifikationer. Men i fremtiden kommer den til at lægge mere vægt på *outputsiden*, altså hvad der kommer ud af det. Derfor vil vi se et lønsystem, der belønner de grupper af medarbejdere, der i fællesskab forbedrer kvaliteten af deres arbejde og skaber bedre resultater.”

Hvorfor “i fællesskab”? Kan det ikke også være individuelt?

“Starten af lønreformen har fremmet en individualisering af løndannelsen, hvor fremtiden muligvis vil være en rekollektivisering af løndannelsen, hvor grupper og ikke individer belønnes. Det, tror jeg, bliver acceptabelt for både medarbejdere og ledelser. Resultatløn til enkelte medarbejdere kan nedbryde kulturen på en arbejdsplads og stik imod sin intention skabe demotivation,” slutter Flemming Ibsen.

Flemming Ibsen og Jens Finn Christensen: *Løn som fortjent? Nye lønformer i den offentlige sektor.* 411 sider. 475,00 kr. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2001.

Humaniora eller teknik?

Den trængte forskningsøkonomi betyder, at der skal prioriteres, mener Danmarks Forskningsråd

F&U-udgifter ved universiteter og andre offentlige institutioner efter hovedområde i %, 1997.

	DK	FIN	N	S
NAT	33	22	22	22
TEK	14	28	15	24
SUND	23	20	20	28
KØRB	13	9	12	7
SAM	10	15	22	13
TEUM	11	6	9	6
I alt	100	100	100	100

Kilde: "Forskningspolitik 1997"

Det er faldet Danmarks Forskningsråds formand, Søren Isaksen for brystet, at teknisk videnskab er så meget højere prioriteret i Finland og Sverige, mens humaniora er højt prioriteret i Danmark

- Forskningsforums årsmøde d. 26. april "Forskningen bør tilføres en milliard i ekstrabevillinger. Men samtidig bør der ske en klarere prioritering af indsatserne. Og forskningssystemet må selv være indstillet på at deltage i denne prioritering. Hvordan finder vi ud af, hvad der skal satses på", spurgte formanden for Danmarks Forskningsråd (DFr) Søren Isaksen på Forskningsforums årsmøde, og så satte han fokus på en skandinavisk sammenligning:

"Det er ganske markant, at andelen af de offentlige bevillinger til teknisk videnskab er faldet med en tredjedel i perioden 1989-99 (fra 17 pct. til 12 pct.). Det er ganske markant i forhold til de lande, som vi plejer at sammenligne os med. Og samtidig skal man bemærke, at den danske humaniora-indsats er i særklasse, når vi sammenligner os med de andre skandinaviske lande. Når humaniora således får mange penge herhjemme kan de ligge i traditioner, som systemet er med til at fastholde ..."

Med den bemærkning signalerede Isaksen, at DFr nok argumenterer for, at den offentlige forskningsindsats bør forstærkes, men at ekstra midler ikke skal tilflyde alle hovedområder. Nogle områder skal styrkes mere end andre.

At diskussionen kom til at handle om teknisk videnskab contra humaniora bragte formanden for det humanistiske forskningsråd, Bente Rosenbeck på banen:

"Statistikken er misvisende. For det første skal tallene delvis ses i relation til udviklingen i studentertallet i samme periode og her er der sket en vækst fra 17.000 til 23.000 - samtidig med, at der er kommet 20 flere lærere!"

Samtidig indbefatter humaniora i Danmark fag som psykologi, pædagogik og etnografi m.m., mens de hører til andre områder i andre lande.

Det er da glædeligt, at der sker en oprioritering af visse indsatsområder, fx nanoteknologi. Men det er også en bekymrende tendens, når forskningspolitikere sidder ved round-table-møder, hvor alle siger det samme. Det er bekymrende at alle siger det samme, for så sker der ikke nogen nyudvikling"

Også formanden for det samfundsvidenskabelige forskningsråd, Hans Gullestrup, følte sig tvunget til at gå på banen:

"Se på alle de nye bevillingsområder: Væksten går altså uden om de humanistiske og samfundsvidenskabelige områder..."

Weiss: Samfundets krav

"Politikerne er godt klar over, at 90'ernes store satsninger - "Universiteter i vækst", forskeruddannelsen, årlige forskningspakker m.m. - skal følges op, så kontinuiteten sikres. Og vi er godt klar, at der opstår et problem, når nogle af de store programsatsninger udløber i de kommende år. Der er således forståelse for problemet, og vi skal ikke til at skændes om, hvor store beløb, det handler om. Det er vi enige om. Og problemet kommer til at spille en stor rolle, når jeg som forskningsminister skal indgå i finanslovsforhandlingerne - som man kan se frem til med frygt og forventninger".

Sådan langt strakte forskningsminister Weiss' løfter sig, ad hun på Forskningsforums årsmøde skulle svare på forums ønskeliste om 1,3 mia. kroner ekstra til genopretning.

Ikke alene forskning for forskningens skyld

Bortset herfra var Weiss sat på for at tale om "hvilke krav samfundet vil stille til forskningen fremover?":

"Samfundet og forskningen er forbundne kar, med trængsler og succes'er. Forskernes krav er frihed - jeg er meget varm fortaler for frihed - og gode vilkår for grundforskningen; i nogen grad forskning for forskningens egen skyld", sagde Weiss.

Hun stillede spørgsmål ved, om samfundets forventninger og krav var helt de samme: "Måske vækker det panderynken hos nogle, men forskningen er altså ikke alene til for forskningens egen skyld. Den har også sin egen ret, men den er altså til for samfundets skyld. Med den forståelse kan man føre en meningsfuld debat om forskningspolitik".

Hun slog dernæst et slag for, at forskerne må formidle, bl.a. for at få den folkelige opbakning: "Forskningen skal formidle de gode historier. Det er ikke en opfordring til at være poppet eller behagesyg, men til at forsøge at præsentere forskning på en forståelig måde, så det bliver en del af den samlede offentlige bevidsthed".

Og så må forskerne gå langt mere aktivt ind i samfundsdebatten, fx den etiske debat: "De dilemmaer, tvivl og betænkeligheder, som forskerne diskuterer i frokoststuen må ud i offentligheden".

Endelig må erhvervslivet være meget bedre til at fortælle, når der ligger en grundig offentlig indsats bag private succeshistorier, som det for eksempel var tilfældet med elektronikfirmaet GIGA: "I stedet for at fortælle, hvordan succes'er bliver bygget op af mange relationer og over mange år, så vil nogle hellere tegne et billede af universiteterne og deres forskning, som det så ud for en del år siden. De buldrer løs mod universitetsdemokratiet som umoderne og mod forskerne som verdensfjerne. Og det er efter min opfattelse langt fra virkeligheden", sluttede forskningsministeren.

Videnskabelig uordentlighed

Voldsom kritik af sektorministeriers håndtering af forskningsmidler blev mødt med larmende tavshed af de samme sektorministerier ...

Bente Rosenbeck

Flere og flere forskningspenge finder vej uden om formelle kanaler (fx forskningsrådene) gennem sektorministerier. Og på en række områder sker det ikke gennem "videnskabelig ordentlighed" i myndighedsarbejdet. Programsætning, fragmentering og udlicitering af forskningsmidler er blevet et nyt værktøj for ministerier, og det fører i alt for mange sammenhænge til brud med forskningens mening og ånd.

Sådan lød forskningsrådsformand **Bente Rosenbecks** voldsomme udfald mod visse ministeriers opslag og udlodning af forskningspenge (*Kronik i Berlingske Tidende d. 21. marts*). Med udgangspunkt i en konkret sag - Indenrigsministeriets opslag af integrationsprojekt - kritiserede hun en praksis, hvor sagligheden i kommer i anden række og embedsværkets eller det politiske systems i første...

Ministerier er myndighed i alle led

Eksemplet er ikke enestående for visse ministerier: At et kontor eller en embedsmand udformer opslag om udlysning af forskningspenge og samtidig har den endelige afgørelse om hvem, der skal vinde udlysningen, sagde Rosenbeck.

"Ofte vil det endda være den samme person, der behandler eller forbehandler eventuelle klager over vedkommendes egne afgørelser. Samtidig kan de pågældende kontorchef eller fuldmægtig være i en situation, hvor en højere instans i ministeriet eller en magtfuld interesseorganisation klart har ladet forstå, hvor det vil være opportunt, at de pågældende forskningsmidler havner, eller hvad de pågældende midler gerne skulle føre til af konklusioner. Den samme myndighed - ofte endda på kontor- eller personniveau - foretager den generelle regeludstedelse, den konkrete afgørelse og den konkrete klagebehandling. Det er en uskik, som det har bredt sig til flere ministerier, konstaterede Rosenbeck - hvis kritik er mødt med en larmende tavshed fra ministerierne. Ingen ministre havde lyst til at kommentere hendes kronik.

Opfordring: Brug forskningsrådssystemet

Rosenbecks kritiserer praksis'en, fordi opslag og bevilling ikke afhænger pri-

mært af en faglig og sagkyndig vurdering. Opslag og udmøntning burde ske gennem tilsyn og vejledning fra de statslige forskningsråd, mener hun.

Den anden del af Rosenbecks kritik handler om, at behandlingen af en sag bør ske af en uafhængig instans. Uden regler kan der opstå politisering - fx "uacceptable afhængighedsforhold".

Og der kan være retssikkerhedsmæssige hensyn: Der bør således være en klar adskillelse af suveræne myndigheder med hensyn til de generelle og konkrete afgørelser.

Forskningsrådsformanden (for humaniora) plæderede for en mere fremtrædende plads til forskningsrådene: "Et væsentligt skridt for at sikre en bedre 'kontrakt' mellem forskningens kvalitet og relevans kunne derfor være, at ministeriernes udbud af forskningsmidler altid skal enten godkendes eller kommenteres af relevante forskningsråd eller af Forskningsstyrelsen. Hermed kan området blive reglementeret af rådernes retningslinier.

Ministerier med store løsbetillinger

Rosenbecks kritik rammer gråzonen med alle sektorministerierne, der tilsammen råder over 3.000 mio. kroner til "forskning og udvikling" (f&u). Hertil kommer så Forskningsministeriets store område (med 5.000 mio. i f&u-midler).

Rosenbecks skræk-eksempel stammer fra Indenrigsministeriet, hvis bevillinger til "forskning og udvikling" (f&u) ellers hører til de små.

De store sektorbevillinger findes især i Fødevarerministeriet med 900 mio. f&u-kroner, i Erhvervsministeriet og Kulturministeriet med hver 440 mio., i Arbejdsministeriet med 308 mio., i Udenrigsministeriet med 280 mio., i Sundhedsministeriet med 124 mio., i Boligministeriet med 135 mio., i Trafik- og Socialministerierne med hver 90 mio. kr.

Rosenbeck frikender stort set kun Miljø- og Energiministeriets saglighed (ca. 420 mio. kr. årligt).

En ny kontrakt

- mellem samfund og forskning?
vandtætte skotter mellem politikerne

- *Forskningsforums årsmøde 26. april*

Slut med de detaljestyrede programbevillinger og cigarkasser! Politikerne slutter op om, at den samfundsmæssige og politiske prioritering skal ske på overordnet niveau, mens den faglige udmøntning skal ske på basis af kvalitetsvurdering blandt forskerne. Det indebærer i praksis en arbejdsdeling mellem politikere og forskere.

Sådan lyder konklusionen fra formanden for Forskningsforum Jørgen Søndergaards efter at han har gransket forskningsforliget fra maj 2000. Efter Søndergaards mening har politikerne givet håndslag på, at politikerne holder fingrene væk fra de konkrete forskningsudmøntninger.

Omvendt er det også et signal om, at forskersamfundet ikke igen lukker sig om sig selv, siger Søndergaard: "Forudsætningen for *armslængde-princippet* er et positivt og aktivt medspil i anvendelsen af de forskningsressourcer, der afsættes til politisk prioriterede formål med baggrund i forventninger om en særlig høj samfundsmæssig nytteværdi".

En ny kontrakt mellem forskning og samfund

Søndergaards bemærkninger falder i hans forskningspolitiske årsberetning 2000, hvor der tales om en revideret kontrakt mellem forskning og samfund. Tidligere var kontrakten baseret på en respekt for forskningens (universiteternes) autonomi. Nu er vidensbaserne ikke længere bare universiteter, men også den private sektor og derfor skal forskningen være villig til at indgå en ny kontrakt.

"I den gamle kontrakt var der accept af en stor autonomi for forskningsverdenen. Men der er allerede etableret en række institutioner, som særligt retter sig mod efterspørgselssiden. Der findes således en blandet butik med både frie midler og mere bundne programkontrakter. Den rummelighed skal bevares, men der skal oprettes en ny kontrakt", sagde Søndergaard på årsmødet.

"Men det bør ikke betyde, at der kastes vrage på alle gamle dyder. Der er fortsat og måske mere end nogensinde behov for at værne om den faglige kvalitet", siger Søndergaard og henviser til rådernes særlige mulighed for at stå som garanten. Rådene har bidraget til at udvikle de kvalitetsnormer, der gælder såvel den enkelte finansiering som den individuelle meritering af forskerne samt evaluering.

Den nye kontrakt skal indeholde såvel politikernes mulighed for at ytre sig (overordnet) om, hvad de mener er relevant, mens forskningsrådene tager sig af

jø

Et system med samspil og samtidig og det faglige-videnskabelige system...

vurdering af den **faglige kvalitet**. Men grundlæggende skal forskningsverdenen "åbne sig".

Han er dog godt klar over, at der kan være nogle sammenstød af interesser mellem nytten/ relevansen og så kvaliteten: "Jo mere åbent forskningssystemet bliver i forhold til omverdenen, jo mere pres vil interessenterne i de forskellige samfundssektorer lægge på forskningens indhold, metode og organisering. En ny kontrakt mellem forskning og samfund vil derfor øge behovet for uafhængig faglig rådgivning og kvalitetssikring!"

Socialt robust forskning

Som en slags ideolog for den nye kontrakt havde Forskningsforum indskrevet den engelske universitetsrektor Peter Scott, der præsenterede den nye trend inden for videnskabsforskningen. Udgangspunktet er, at forskning får ny betydning i videnssamfundet, fordi både universitet og andre parter (fx private) skaber viden. Dermed kan den klassiske arbejdsdeling mellem forskning og forskningens anvendelse ikke opretholdes. Forskning og samfund kan ikke længere ses som adskilte sfærer, men som interaktive strukturer, hvor tværdisciplinær forskning skabes, og hvor der skabes et "offentligt forskningsrum".

Scotts hovedtanke er, at der må skabes "socialt robust viden", dvs. at den kan testes i forhold til etiske, æstetiske, økonomiske og miljømæssige aspekter. Der skal således være en samfundsrelation - som omvendt også kan medvirke til at gøre forskningen forståelse (legitim) i befolkningen (se i øvrigt Søren Wennebergs essay s. 18).

Partsindlæg til Forskningskommissionen

Forskningsrådene er meget bevidste om, at forskningskommissionen i efteråret kan komme med (kontroversielle) forslag, der vil berøre rådssystemet og rådgivningen. Forskningsforum arbejder derfor på at værne det nuværende faglige system.

Derfor slår de samtidig et slag for, at rådssystemets uafhængighed skal styrkes. Og derfor argumenteres for en udvidelse af deres arbejdsfelt, idet deres funktion som faglig kvalitetssikring skal styrkes, så alle statslige forskningsmidler underkastes en ensartet kvalitetsvurdering.

jo

Birte Weiss og Jørgen Søndergaard

Større tværgående forskergrupper

- hedder den nye opfindelse som en slags erstatning af cigarkasserne. Og politikerne har udpeget fire særlige indsatsområder

"Forskningsforliget fastslår, at vi skal væk fra den politiske detailstyring. Det nye initiativ - de større tværgående forskergrupper - er et initiativ i den retning, som skal reducere den politiske detailstyring", siger Jørgen Søndergaard.

Den politiske udpegning af fire områder - **netværkssamfundet, den menneskelige arvemasse, sundhedsfremme/miljø/fødevarer samt bæredygtig energi** - er politikernes fingeraftryk, siger Forskningsforums formand, der hermed også signalerer, at han forventer, at politikerne (så) overgiver de faglige og kvalitative vurderinger til forskersamfundet, herunder forskningsrådene.

"Bevillingerne har blafret hid og did i takt med de politiske vinde i halvfemserne. Og pengene har været fordelt i for mange cigarkasser. Birte Weiss

Politikernes fingeraftryk er udpegning af særlige indsatsområder, som de få nye forskningspenge skal gå til. Den nye opfindelse - *Større Tværgående Forskergrupper* - skal fremme fornyelsen ved at styrke samarbejdet på tværs af insti-

tutioner, sektorer og offentlig/privat forskning. De skal fokusere på områder, hvor samfundet har behov for ny viden, og hvor dansk forskning har internationalt format. Der er afsat 275 mio. kr. til initiativet fordelt på 75 mio. kr. i 2001, 70 mio. kroner i 2002 og 65 mio. i hver af de to sidste år.

Midlerne udmøntes af de statslige forskningsråd, der modtog 192 interesse-tilkendegivelser for 4 mia. kroner. Prækvalifikationen udvalgte 26 forskergrupper: 4 inden for netværkssamfundet, 5 inden for den menneskelige arvemasse, 7 inden for sundhedsfremme/miljø/fødevarer samt 5 inden for bæredygtig energi

Søndergaard og forskningsrådene tog den overvældende interesse som et udtryk for, at forskningssystemet står i alvorlig pengemangel: "Dansk forskning fattes penge. Det er ikke hensigtsmæssigt, at man må afvise projekter, der både rummer høj kvalitet, tværfaglighed og nytænkning. Derfor må disse indsatsområder tilføres 300 mio. kr ekstra", sagde formanden, der i øvrigt foreslog, at der blev tilføjet et par områder over de særlige indsatsområder: velfærdsforskning og neuroscience.

jo

Den affortryllede videnskab

Bogen "Re-Thinking Science" gøres der op med forestillingen om den frie forskning. SØREN BARLEBO WENNEBERG bruger lejligheden til at fortælle om den kamp på paradigmer og praksis, som foregår mellem en mere traditionelle videnskabsforståelse og så den nye: Modus-2 eller triple helix

En del forskere oplever i øjeblikket problemer og konflikter, som kommer til udtryk på forskellige måder: For megen fokus på ledelse og for lidt på frihed. Utidige krav om samfundsnytte og deraf fallende plads til grundforskningen. Stigende tidsforbrug til ansøgninger. Tilidskrise i forhold til forskningsinstitutionernes ledelser og det forskningspolitiske system. Og man kunne blive ved.

Andre oplever forandringer, muligheder og udfordringer. Her ser man i stedet: Mere professionel og ansvarlig ledelse. Interesse fra det omliggende samfund. Stigende satsning på kvalitet. Måske endda øget grad af tillid til ledere og politikere.

En del af forklaringen på, at dagens forskere kan opleve to så forskellige forskningsverdener, er at der i dag er to meget forskellige videnskabssyn på banen. For det første er der det syn, hvor man ser **videnskaben som noget helt særligt**. Som en særlig ophøjet aktivitet, der hæver sig op over det sociale og menneskelige. Ud fra dette traditionelle videnskabssyn er:

- Videnskabsmandens mål erkendelse for erkendelsens egen skyld.
- Videnskaben er fri og uafhængig i forhold til samfundet.

For det andet er der det syn, hvor forskningen ses som **en samfundsmæssig produktionsfaktor**. Ud fra dette nye syn er:

- Forskningens mål at producere samfundsnyttig viden.
- Forholdet mellem forskning og samfund er her kendetegnet ved, at samfund og forskning falder sammen. Forskningen er ikke udenfor samfundet. Den er heller ikke en særlig sfære indenfor. Forskningen er "udelukkende" en særlig måde at kommunikere på i samfundet.

Videnskab som produktionsfaktor

Dette nye alternative syn på videnskab som en produktionsfaktor er for alvor ved at komme frem. Førhen var der kun opfattelsen af videnskaben som en særlig forfinet kognitiv sfære på banen. I dag er der et alternativ til stede. Det er disse to syn som hele tiden bryder med hinanden. Mange af forandringerne i forskernes dagligdag og de nuværende forskningspolitiske diskussioner kan forklares ud fra dette.

DTU-diskussionen er et eksempel (*problematikkerne angående selveje og ledelsesstruktur*). Bo Jacobsens essay i sidste nummer af FORSKERforum (*"Forskningens særlige væsen"*) er et andet eksempel. Han er enig i, at der sker

forandringer, men han vil bevare nogle af de elementer som ligger i "videnskab som noget helligt" og ser derfor nogle af udviklingstendenserne hen i mod det nye perspektiv som problematiske.

Andre videnskabsforskere vil helt opgive "den hellige videnskab". I den meget indflydelsesrige bog "*The new production of knowledge*" (Gibbons m.fl., 1994) gjorde en række førende videnskabsforskere op med ideen om "erkendelse for erkendelsens egen skyld" gennem begrebet "**modus 2 vidensproduktion**": en ny form for vidensproduktion, som er tværfaglig og anvendelsesorienteret i modsætning til den traditionelle form for vidensproduktion (modus 1 forskning), som er disciplinopdelt og orienteret imod netop erkendelse for erkendelsens egen skyld. Hvor modus 1 viden vurderes efter interne videnskabelige kriterier (originalitet, stringens, og lignende), der vurderes modus 2 viden efter samfundsmæssig relevans og nytte. I modus 2 begrebet ligger der også, at universiteterne har mistet deres monopol, som producenter af grundforskning. Det er bl.a. forestillingen om modus 2 forskning, som har afstedkommet nye forskningspolitiske virkemidler som f.eks. "større tværgående forskergrupper".

Det voldsomme møde: Agoraen

I år er der tre af forfatterne udgivet en ny bog, og meget tyder på, at også denne bog vil få en hel del opmærksomhed inden for forskningsverdenen. I bogen "*Re-Thinking Science*" (Nowotny m.fl., 2001) gøres der nemlig også op med forestillingen om den fri videnskab, og med ideen om at det skulle være en fordel for vidensproduktionen at være fri. I stedet indføres **begrebet Agora, som er en metafor for det sted hvor forskning og samfund mødes**. Eller mere korrekt udtrykt: Agoraen er det offentlige sted, hvor forskellige institutioner såsom universiteter, sektorforskningsinstitutioner og private forskningsvirksomheder kommunikerer om sagsforhold med hinanden og med andre samfundsmæssige institutioner, interesseorganisationer, borgere m.v.

"Agora" er det græske ord for diskussionspladsen i den græske bystat. Her brydes meninger, holdninger og ideer. I den nutidige agora er det ifølge Nowotny m.fl. ligeså. Her debatterer man nitritgrænser, årsager til ozonlagets forsvinden, hjernedøds kriterium osv. Gennem medierne og andre kommunikationskanaler diskuteres de involverede parter de forskellige videnspåstande; og de involverede parter kan både være private virksomheder, offentlige forskningsinstitutioner og

den offentlige administration. Hermed ligger agora-begrebet tæt på et andet begreb, som har fundet indpas i den forskningspolitiske debat - **The Triple Helix**: ideen, at erhvervsliv, universiteter og stat slynger sig ind i hinanden, som tre helices - på samme måde som i et DNA-molekyle. En tæt forbundethed som resulterer i, at de tre sfærer bliver mere og mere ens og begynder at varetage opgaver, som traditionelt har ligget i de andre sfærer. Som når universiteter begynder at blive drevet som private virksomheder, der skal tjene penge.

På denne måde gøres der op med forestillingen om en fri og uafhængig forskning. I stedet sker der en kraftig **samfundsmæssig kontekstualisering af forskningen**. Førhen blev forskningen også brugt i samfundet, men kun på en yderst styret facon. Tænk bare på brugen af atomfysikkens indsigter - som kun skete gennem utallige udvalg og komiteer. I dag er dette ændret totalt.

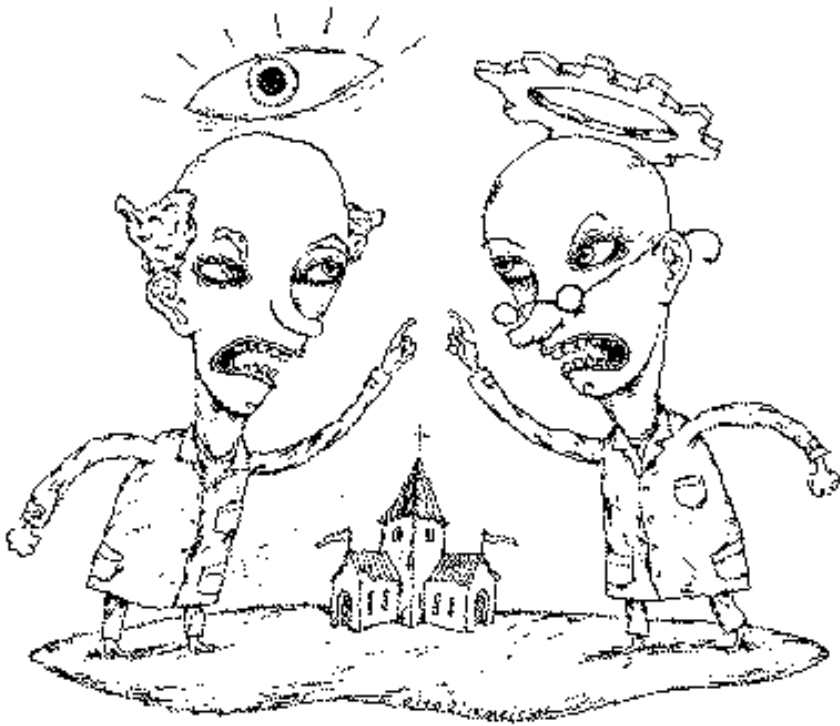
Videnskaben er nu en afgørende størrelse i den samfundsmæssige debat. Hvilket ikke er udtryk for mistillid til videnskaben, men tværtimod viser at videnskaben tillægges stor vægt og værdi. Men det er en rolle, som videnskaben skal vænne sig til. Den samfundsmæssige betydning og kontekstualisering har en pris. Der er ikke længere nogle privilegerede positioner. Alt kan kritiseres - og bliver det. Videnskabens ophøjethed står for skud. Agora'en er derfor også fyldt med ekspertkritik, videnskabsmodstandere og offentlige slagsmål, hvor videnskaben også står for skud.

Med det scenario bliver mange videnskabsfolk bange for kontekstualiseringen og reagerer ved at gå i defensiven.

Social robust viden

Ikke alene gøres der i "Re-Thinking Science" op med forestillingen om den frie forskning. Der gøres også op med, at det skulle være en fordel for forskningen at være fri!

Forfatterne mener således ikke, at man skal gå imod kontekstualiseringen. De mener ikke, at den producerede viden bliver mere upålidelig, fordi den påvirkes af samfundsmæssige interesser. Tværtimod vil diskussionen af viden i agoraen gøre den mere *social robust*. Hermed menes, at fordi mange forskellige interesser i agoraen forholder sig til en ny viden, så vil man få denne viden og dens implikationer testet på en sådan måde, at denne viden har større overlevelseskraft efterfølgende. Den er mere holdbar. Forskerne begynder at forudse, forvente og inkorporere deres egen forsknings konsekvenser.

Den videnskabelige viden bliver grundigt testet - ikke bare mod naturen - men også mod og sammen med de folk, den vedrører.

Forestillingen om den social robuste viden er ikke så uskyldig, som den umiddelbart kan forekomme. For denne viden måles i den sidste ende ikke på, om den er i overensstemmelse med virkeligheden, men på hvorvidt den er produceret under tillidsvækkende omstændigheder - er den f.eks. blevet udsat for en social test af de implicerede parter?

Efter Nowotny m.fl.'s holdning kan kontekstualisering og involvering af lægfolk således overraskende nok være med til at øge pålideligheden af den producerede viden. Videnskabens merværdi i forhold til andre vidensproducerende institutioner er således ikke længere, at den producerede viden skulle være speciel sand eller sikker. I stedet er **videnskabens styrke, at dens vidensproduktion er baseret på en række sociale mekanismer, som er specielt tillidsvækkende**. Et perspektiv der gør helt op med den traditionelle forståelse af, hvad viden er (overensstemmelse med virkeligheden).

Videnskabens kerne og værdien af autonomi?

Det videnskabssyn, som lægges frem i "Re-Thinking Science", er grundlæggende nyt i forhold til, hvad de fleste forskere har lært under deres uddannelse. Videnskabsteorien - specielt videnskabsfilosofien - har med Popper og andre gennem de sidste 20-30 år plæderet for et videnskabssyn, hvor der blev lagt vægt på autonomi, en kerne i videnskaben, objektivitet og (næsten) sikker viden.

Som allerede beskrevet mener forfatterne til den ny bog ikke, at sikker viden kan opnås eller autonomi er at foret-

række. Objektivitet opfattes ligeledes som et problematisk mål. Der tales ligefrem om en "objektivitetsfælde", der kan få forskerne til at undgå den samfundsmæssige kontakt - og dermed ikke forbedre den producerede viden, men tværtimod formindske den sociale robusthed. Ideen om én kerne finder forfatterne heller ikke troværdig. Der findes ikke et homogent "væsen", som bedst kommer til udtryk i den frie objektive universitetsgrundforskning. I stedet er der og har altid været en heterogen og diversificeret forskningsverden, hvor der findes mange forskellige lokale forskningspraksis'er.

Anvendelse contra autonomi, unge contra ældre

Bøger fra førende videnskabsforskere er i dag således med til at producere et alternativ til det traditionelle syn, som ser videnskaben som noget særligt og helligt. I stedet gives et billede af en affortryllet videnskab, der "udelukkende" skal opfattes som en samfundsmæssig produktivkraft.

Fælles for de nye teorier er: 1) at fokusere på videnskabens anvendelse (i stedet for på produktionen), 2) at se på koblingen til samfundet (i stedet for at tale om frihed og autonomi), 3) at opfatte viden socialkonstruktivistisk (i stedet for realistisk), 4) at se videnskaben som noget der kan designes (i stedet for at opfatte den som udelukkende selvorganiserende), 5) at studere forskningsmiljøernes produktivitet og kreativitet (i stedet for at se på den enkeltes intelligens).

Eksistensen af disse to grundlæggende forskellige opfattelser af hvad videnskab er medvirker til, at mange forskere og forskningspolitikere i dag oplever konflikter, misforståelser og absurde tilstande. Det bliver heller ikke bedre af, at mange ikke engang er bevidste om, at de diskuterer og ser verden ud fra to så for-

skellige standpunkter. Med fare for at lave en grov generalisering, så ser det fra mit ståsted ud som om, at mange unge forskere, forskningsledere og forskningspolitikere er tilhængere af det nye alternativ. Derimod er de fleste ældre velmeriterede forskere (og fagforeningerne) fast forankrede i det mere traditionelle perspektiv. En fordeling som ikke gør problemerne mindre, fordi en række andre interessekonflikter også bliver blandet ind i denne problematik (f.eks. et ønske om generationsskifte).

Tillidsvækkende videnskab

Nu hælder jeg personligt mest til det nye perspektiv (hvad der nok fremgår af det ovenstående). Men det er ikke dette samme som, at så opfattes det traditionelle perspektiv som gammeldags, ligegyldigt eller forkert. Mange af de bøger, der argumenterer for det nye, er lige lovligt hurtige til at smide alt det gamle ud.

Men det gamle perspektiv indeholder nogle klassiske indsigter om videnskaben, som det er vigtigt at holde fast i (metodisk bevidsthed, langsigtet orientering og risikovillighed). Man kan sige at dette perspektiv er udtryk for videnskabens eget syn på sig selv, hvorimod det nye i højere grad er udtryk for en samfundsoptagelse af videnskaben. To væsensforskellige perspektiver, som begge indeholder nogle vigtige lærdomme og pointer. Målet fremover må være bedre at kunne **mediere mellem disse to rationaler for forskningen**. Et mål som ikke mindst forskningslederne og forskningspolitikere burde sætte sig.

Af "Re-Thinking Science" er det dog meget svært at se, hvad der er de praktiske konsekvenser af de overordnede policy-betragtninger. Her kan man komme længere ved at tage udgangspunkt i, at videnskaben er en samfundsmæssig produktionsfaktor, hvor det vigtige er, at den viden der produceres er tillidsvækkende. Tillid bliver således det centrale omdrejningspunkt i det krydspres, som forskningen befinder sig i.

En mere ansvarlig ledelse kan for eksempel virke tillidsvækkende i forhold til universiteternes omverden. Det er dog vigtigt, at denne ledelse også har forskerflertallets tillid.

Kilder:

Nowotny, Scott og Gibbons: Re-thinking Science - knowledge and the public in an age of uncertainty (Polity 2001)

Søren Barlebo Wenneberg er lektor på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Handelshøjskolen i København

Der er etableret et **forskernetværk VIDEN NET** med indtil videre 35 danske videnskabsforskere. Interesserede kan kontakte netværkets sekretær Line Knudsen (38153630, lk.lpf@cbs.dk) eller netværksleder Søren Barlebo Wenneberg (38153787, wenne@cbs.dk).

Læserundersøgelse

I marts måned gennemførte Scharling Research en læserundersøgelse blandt FORSKERforums læsere. Nedenfor gengives hovedresultaterne:

Af SVEN SCHARLING, Scharling Research

Der er generel tilfredshed med bladet Forskerforum blandt dets læsere, og læserne bakker op omkring den redaktionelle linie i bladet.

I forhold til de anvendte baggrundsvariable har aldersvariablen vist sig at have den største betydning. Der er tendens til, at de ældre respondenter er mere tilfredse end de yngre, og de bruger mere tid på læsning af Forskerforum. Især er de 20-29 årige mere kritiske til både form og indhold.

Forskelle mellem medlemsgrupperne?

Hvilken afdeling eller organisation (udgiverkreds), respondenterne hører under, har vist sig at have en vis indflydelse i flere sammenhænge. Men der er dog ikke markante forskelle i læsernes syn på bladet fra afdeling til afdeling. Der er en tendens til, at respondenter under DM afdeling 3 (ansatte i sektorforskningsinstitutioner) er en smule mere kritiske end de øvrige afdelinger/organisationer. Dette kommer blandt andet til udtryk i forhold til tidsforbruget på Forskerforum, hvor respondenter under DM afd. 3 bruger mindst tid, og respondenter under IDA bruger mest tid.

Læsningen varierer i forhold til den afdeling/organisation man tilhører. 30% af DM afd. 3 (sektorforskningen) bruger nærmest 5 minutter på bladet sammenlignet med 17% af DM afd. 1 og 18% af DJØF'erne. Kun 2% af IDA's medlemmer bruger nærmest 5 minutter på bladet. Når disse 5 minutter fremhæves, skyldes det, at Scharling Research plejer at vurdere kategorien 5 minutters læsning som svarende til en meget overfladisk læsning, hvor man kan forestille sig læseren bladere publikationen hurtigt igennem uden at ofre tid på teksten.

Fagpolitisk interesse

Respondentens uddannelsesområde har ikke haft nogen betydning, ud over spørgsmålet vedrørende generel interesse for fagpolitik, hvor de mindst interesserede i fagpolitik er gruppen af respondenter uddannet indenfor naturvidenskab.

I enkelte spørgsmål har det betydning, om respondenter har stor interesse for fagpolitik. Bl.a. er der en tendens til, at dem med stor fagpolitisk interesse også bruger mere tid på læsning af bladet. Der er også en større andel blandt dem med stor fagpolitisk interesse, der synes, at bladet er relevant og vedkommende.

Alder og køn

De 20-29 årige bruger gennemsnitligt mindre tid på bladet. Hele 33% af dem

bruger nærmest 5 minutter på bladet sammenlignet med gennemsnittet på 18%. Dem på 50 år og derover bruger mest tid på bladet.

Respondentens køn har kun i få tilfælde vist sig at have betydning. I disse tilfælde kommer forskellen til udtryk i et stort antal kvinder, der svarer *ved ikke*. Dog er der forskel på mænds og kvinders læsehypothese af Forskerforum. 75% af mændene læser forskerforum hver gang, det udkommer, sammenlignet med 61% af kvinderne.

Interesse og troværdighed?

Et meget væsentligt spørgsmål er, om læserne finder bladet interessant og vedkommende. 65% af respondenterne er enige i, at bladet er relevant og vedkommende. 28% er delvis enige deri og kun 6% er uenige. Der er stigende enighed med alderen. Af de 20-29 årige er kun 42% enige, men blandt de 60-69 årige er 84% enige. Kun 53% af respondenterne fra DM afd. 3 er enige, og kun 12% fra denne afdeling er uenige. Blandt respondenterne fra IDA er der 84% enige.

Om udsagnet **“Jeg betragter bladet som en vigtig informationskilde for mig”** er 41% enige, 34% delvis enige og 23% uenige. 58% af de unge (20-29 årige) er uenige i udsagnet, og 42% er delvis enige, men der er ingen i denne aldersgruppe, der er enige. Blandt de 40-49 årige er 50% enige.

Om udsagnet **“Jeg finder som regel mindst én artikel i bladet, der er meget interessant”**, er 59% enige, 22% delvis enige og 18% uenige. Der er en markant aldersmæssig sammenhæng. Jo ældre læserne er, jo hyppigere finder de en meget interessant artikel i bladet. DJØF og IDA ligger øverst med henholdsvis 72% og 78% enige. 58% af DM afd. 1 er enige. Lavest ligger DM afd. 3 med 46% enige.

“Bladet har betydning som en fælles platform for danske forskere og ansatte i forskningsinstitutioner”. 39% er enige heri, 26% er delvis enige 19 pct. er uenige. (16% svarer ikke).

“Bladet behandler i for ringe udstrækning emner af interesse for mig.” 22% er enige, 27% delvis enige og 45% er uenige heri. 33% af den yngste alderskategori er enige, og der er en tendens til faldende enighed i udsagnet med alderen. 27% i DM afd. 3 er enige. Men i DM afd. 1 er der 24% enige, så forskellen er relativt lille.

“Bladet har en høj grad af troværdighed”. 65% er enige, 21% er delvis enige og kun 5 pct. er uenige.

Om stofudvælgelse

“Bladet bør opprioritere dækningen af konkrete løn- og ansættelsessager.” Der er 20% enige heri, 19% delvis enige og hele 49% uenige. (11% svarer ved ikke).

“Bladet bør ind imellem bringe arbejdspladsnært stof - også udenfor mit eget område.” 43% er enige, 20% er delvis enige og 26% er uenige. (11% svarer ved ikke). I DM afd. 3 er 56% enige i udsagnet.

“Der måtte gerne være mere underholdning i bladet fx notestof, sjove historier fra forskerverdenen og lignende.” Kun 7% er enige, 10% er delvis enige og hele 81% er uenige. Blandt de 20-39 årige er der dog en større andel, der gerne vil have mere underholdning i bladet. Svarene antyder, at der er en aldersmæssig forskel på ønskerne til bladets stil.

“Jeg sætter pris på bladets lejlighedsvist pågående og kritiske journalistik.” 59% er enige, 23% er delvis enige og 7% er uenige. (10% svarer ved ikke).

“Jeg kan godt lide, at bladet prøver at udrede magtrelationer, herunder myndigheds- og personansvar.” Hele 75% er enige, 13% er delvis enige og kun 6% er uenige.

“Bladet har en passende balance af stof fra humaniora, samfundsvidenskab, naturvidenskab og teknik.” 50% er enige, 22% er delvis enige og kun 11% er uenige heri. (17% svarer ved ikke).

“Jeg ville sætte pris på lidt kortere artikler.” Kun 15% er enige, 11% er delvis enige og 68% er uenige.

“Bladet har en passende balance af stof for universitetsansatte og sektorforskningsansatte.” 49% er enige, 13% er delvis enige og 12% er uenige heri. (Hele 26% og hele 44% af kvinderne svarer ved ikke). DM afd. 3 har den mindste andel enige i dette udsagn, idet 39% er enige i udsagnet.

“Bladet måtte gerne prioritere fagpolitisk stof højere end artikler om generel undervisnings- og forskningspolitik.” Hele 64% er uenige, 12% er enige og 14% er delvis enige.

“Forskerforum er i for høj grad problemorienteret og giver et lidt misvisende og selvmedlidende indtryk af virkeligheden.” 61% er uenige, 9% er enige og 19% er delvis enige.

“Bladet må gerne fortælle mere om organisationernes politik.” Kun 23% er enige i udsagnet, 14% er delvis enige og 53% er uenige. I IDA er 38% enige.

Relation til andre medier?

“Forskerforum er mere relevant og in-

teressant end fagforeningens fælles blad.” (Magisterbladet, DJØF-Bladet og Ingeniøren). 37% er enige, 14% er delvis enige og 41% er uenige heri. Blandt DJØF’erne er 49% enige og 23% uenige. Der viser sig nogen variation mellem de enkelte abonnementsgrupper: Mens hele 49 pct. af DJØF’erne finder FORSKERforum mere relevant og interessant end fagforeningens hovedblad (23 pct.), så ligger DMs universitetslærere, DMs forskningsinstitutionsansatte samt ingeniørerne kun på 34 pct. som finder FORSKERforum mere interessant end hovedbladet (ca. 41 pct.)

“Jeg ville foretrække at få et mindre, kvartalsvis og ikke-journalistisk afdelingsblad, der er rettet snævrere til min faggruppe, frem for månedligt at få det bredere Forskerforum.” Her er hele 70% uenige, 13% er enige og 10% er delvis enige. Og det gælder alle abonnementsgrupperne, dvs. DMs universitetslærere, DMs forskningsinstitutionsansatte, DJØF-abonnenter og IDA-abonnenter.

SUPPLERENDE: Sammenligning med andre blade

Undersøgelsen havde tre hovedformål,
- at kortlægge tilfredsheden med bladet
- at søge at konstatere, om bladets redaktionelle linie har opbakning
- at belyse, om der er væsentlige forskelle i læsernes syn på bladet mellem de fire afdelinger/organisationer, der udgiver bladet i fællesskab.

Det er min opfattelse, at bladet klarer alle tre skær. Men i en kvantitativ undersøgelse, hvor man desuden har et ret begrænset antal spørgsmål at gøre god med, er det i sidste ende altid et fortolkningsspørgsmål, hvor der vil være mulighed for at indtage et andet standpunkt.

Generel tilfredshed med bladet

Da Scharling Research tidligere har gennemført læseranalyser af en række store fagblade, har vi mulighed for at sammenligne tallene på tværs. Men der er ikke to fagblade, der har helt de samme betingelser. Der er bl.a. økonomiske ressourcer, læsernes særegenheder og medlemmernes forhold til den organisation, der udgiver bladet, til forskel. Så sammenligninger kan være umulige og uretfærdige. Men hvis vi alligevel kaster et blik på de spørgsmål, der i denne undersøgelse kan sammenlignes med andre tilsvarende undersøgelser, vi har lavet, ser vi, at Forskerforums placering er på gennemsnittet og lidt under gennemsnittet. Det gælder spørgsmål som:

- om man læser samtlige numre eller springer nogle af numrene over. 72% læser Forskerforum hver gang. 7% læser det aldrig. 72% er på gennemsnittet, men 7% er relativt mange og altså “dårligere” end gennemsnittet.

- Der bliver også spurgt, om bladet er relevant og vedkommende. 65% er enige i dette, og 28% er delvis enige. Det er

også på gennemsnittet.

- Er bladet en vigtig informationskilde for læseren? Det er der 41%, der er enige, og 34%, der er delvis enige. Her ligger bladet også på gennemsnittet. Men i vurdering af dette spørgsmål må man tage bladets karakter og også læsernes særpræg med i betragtning. Et blad, der udkommer en gang om måneden og har relativt høj vægtning af forskningspolitik o.lign. vil have svært ved at nå højt op på denne skala. Læserne vil jo holde sig orienteret via dagspressen og via andre kanaler også. Så Forskerforum må nødvendigvis blive et supplement. Det ville kræve store ressourcer at tilkæmpe sig en højere position.

- Om læserne som regel finder mindst en artikel i bladet, der er interessant? Det gør 59% og 22% gør det delvis. Her ligger bladet lidt under gennemsnittet. Dog skal det tages med i betragtningen, at denne undersøgelse “strammede” formuleringen, så der stod “meget interessant” i stedet for blot “interessant”, som i de sammenlignelige undersøgelser.

- Om bladet har en høj grad af troværdighed? Det mener 65% og 21% er delvis enige deri. Det er lidt under gennemsnittet. Nogle fagblade ligger sågar helt oppe på 90%. Der er dog kun 5%, der er direkte uenige i, at bladet har en høj grad af troværdighed, og det er relativt få. Resultatet kunne også tolkes som, at danske forskere ikke strør om sig med superlativer, når det gælder troværdighed. Det skal også siges, at troværdighed er et bredt begreb. Det kan af nogle opfattes som, at der ikke er åbenlyse fejl og usandheder og af andre, at man fortæller sandheden og intet fortier. Endelig kan der være den mekanisme, at sandheden er relativ. Hvis bladet trykker på ligtorne og forfølger en sag, vil nogle sige, at det er troværdigt, men dem, der føler sig gået for nær, vil sige, at det er utroværdigt i betydningen unuanceret.

Bladets redaktionelle linie

Undersøgelsen giver opbakning til den linie i bladet, der består i at lægge megen vægt på den generelle forskningspolitik og i at udvise et vist mål af “skrivefrækhed” (som det hed under enevælden).

Afgørende forskelle blandt læserne i de fire udgiverkredse?

Et spørgsmål er, om der er afgørende forskelle i læsernes syn på bladet mellem de fire afdelinger/organisationer, der udgiver bladet i fællesskab?

Spørgsmålet er naturligvis yderst følsomt for bladets mulighed for at kunne favne så bredt, som det gør. En hypotese kunne være, at sektorforskerne ville være generelt mere kritiske overfor bladet end de universitetsansatte forskere. Tanken her er, at bladet vil skrive om hovedgruppen, som er de universitetsansatte, og følgelig behandler sektorforskningen stedmoderligt. Det ligger også i hypotesen, at sektorforskerne arbejder under så meget anderledes vilkår end dem på universite-

terne, at de ikke vil kunne identificere sig med universitetsstoffet.

Det skal siges, at der hist og her er tendenser i resultaterne, der bekræfter hypotesen, men generelt synes jeg, at det er mere iøjnefaldende, at sektorforskerens syn på bladet ikke adskiller sig mere, end det gør. Når vi søgte med lys og lygte i undersøgelsen efter signifikante sammenhænge, fandt vi først og fremmest, at alderen stod tydeligt frem. Jo ældre, jo større opbakning til bladet. Tilhørsforhold til afdeling var ikke på nær samme måde en tydelig sammenhæng.

Metode

Undersøgelsen bygger på 300 gennemførte interview. Respondenterne er kontaktet ud fra et tilfældigt udtræk af modtagerregistret. Da der er fire forskellige organisatoriske enheder, der i fællesskab udgiver Forskerforum, er der på forhånd aftalt en kvotering af de 300 gennemførte interview de fire organisatoriske afdelinger imellem:

	Opnået andel	Abonnenter
DM afdeling 1	123	3400
DJØF	45	1200
DM afdeling 3	85	2300
IDA	47	400

Læserne i IDA er ikke helt sammenlignelige med de øvrige læsere, idet abonnenterne fra IDA betaler for bladet særskilt. I IDA har man givet medlemmerne det valg, at de kan modtage bladet, hvis de vil betale særskilt for det.

Interviewene er gennemført ved at ringe til respondenterne i perioden 21 - 29/3 2001. Respondenter som ikke blev truffet, er blevet søgt kontaktet op til 3 gange på forskellige tidspunkter med dags mellemrum for at få så stor en besvarelsesprocent som muligt.

Undersøgelsen er udført af Sven Scharling og Lars Haase samt studentermedhjælpere i forbindelse med udførelsen af telefoninterviewene.

Svarprocenten var 44 pct.

Hørt på Forskningsforums årsmøde i april:

“Politikerne siger, at vi skal cigarkasserne til livs og at vi er godt på vej dertil. I min virkelighed som forskningsleder er der flere og flere cigarkasser, herunder internationale. Og der er tilmed også flere og flere institutioner; inden for velfærdsforskning er der for eksempel et bjerg af institutoner, nogle med kun 2 ansatte. Hvornår bliver der gjort noget ved kasseopdelingen i praksis, Birte Weiss?
Nils Groes, direktør i AKF

“Vi skal have forskning med et samfundsmæssigt perspektiv. Danske firmaer siger selv, at de har brug for kvalitet og kvalitet og relevans...
Bjarne Lundager Jensen

“Det offentlige bør stille krav om formidling, når der gives en forskningsbevilling. I dag siger universitetet nærmest, at det skal man ikke bruge tid på. Men med et formidlingskrav vil man også kunne afsløre de mange nulforskere, som optager stillinger fra unge, energiske og innovative forskere
Milena Pankowa, post-doc stipendiat på Panum

“Nogle forskere i det offentlige har nul kroner til at udøve deres forskning. De vilkår ville man aldrig byde en forsker i det private, så der er noget helt galt i den måde, man prioriterer forskningen i institutionen. Der burde for eksempel gives helt anderledes aggressive lønninger og betingelser til dygtige forskere ...
Søren Isaksen, formand for Danmarks Forskningsråd

“Det er farligt, når der uden videre anbefales en samordning af universiteter og sektorforskning. Det risikerer at skabe en skævvridning, hvor tingene blandes så meget, at grundforskningen får lavere prioritering og ministerierne får stor indflydelse. Derfor er det vigtigt med en klar arbejdsdeling ...
Peter Andersen, Det Økonomiske Råds sekretariat

Indkaldelse til ansøgninger: Ophavsretslegater 2001

Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) modtager årligt midler fra de foreninger under forvaltningsorganisationen COPY-DAN, hvorfra individuel udlodning til rettighedshaverne ikke er mulig.

En del af disse midler er det besluttet at uddele i form af legatportioner, og der indkaldes herved ansøgninger til legatet.

Legatet kan søges af

a. forfattere, der har forsvaret en doktor- eller Ph.D.-afhandling, der er trykt og mangfoldiggjort i bogform med sigte på almindeligt salg til almenheden, men som, f.eks. p.g.a. bevillingsforudsætninger, ikke har opnået sædvanligt forfatterhonorar herfor

b. forfattere, der uden sigte på erhvervelse af en akademisk grad har offentliggjort et videnskabeligt arbejde som litterært værk i bogform med henblik på almindeligt salg til almenheden og uden sædvanlig forfatterhonorering herfor, når det offentliggjorte litterære værk repræsenterer en særlig forskningsmæssig indsats. Lærebøger, der anvendes på universiteter og højere læreanstalter, er omfattet af denne kategori

c. personer, der på grund af et dansk forlags konkurs eller anden fastslået insolvens ikke har modtaget det forfatter-

honorar, de har krav på i henhold til skriftlig aftale med forlaget.

Ad a) og b):

Som forfattere betragtes personer, der har frembragt et litterært værk. Frembringelse af samle-værker (f.eks. videnskabelige editioner og antologier) betragtes ikke som “litterære værker” og berettiger derfor ikke til legatet.

Personer, hvis doktor- eller Ph.D.-afhandling resp. videnskabelige arbejde er udgivet på et dansk eller udenlandsk kommercielt forlag i perioden 1. januar 1999 - 31. juli 2001, vil kunne komme i betragtning. For så vidt angår udenlandske udgivelser kræves, at det tilgrundliggende arbejde har grundlag i et dansk forskningsmiljø. Legatets formål er at tjene som kompensation til forfattere, der ikke har modtaget et sædvanligt forfatterhonorar for en bogudgivelse.

Ansøgninger baseret på et stencileret værk vil eksempelvis ikke kunne imødekommes. Tilsvarende gælder om værker, der er udgivet på eget forlag, i tidsskriftform eller som del af en tidsskriftslignende skriftserie samt værker med mere end 2 forfattere og værker, hvori der indgår en del redaktionelt arbejde. Det stilles endvidere som et krav, at værket som

minimum er på 100 sider. For at kunne komme i betragtning ved udgivelse af videnskabeligt arbejde som litterært værk i bogform (b) stilles der krav om et oplag på 300 eksemplarer.

Legatet uddeles i portioner af størrelsesordenen 5.000-25.000 kr. Beslutning om udlodning og om legatets størrelse træffes på UBVA's årlige plenummøde i december måned.

Ansøgning om legatet rettes til Akademikernes Centralorganisation, Nørre Voldgade 29, Postboks 2192, 1017 København K. Der benyttes et specielt ansøgningsskema, der fås ved henvendelse til AC's sekretariat, tlf. 33 69 40 66, eller www.ac.dk/loen_og_arbejde, UBVA legat. **Bemærk**, at hver kategori har sit eget ansøgningsskema!

Relevant forlagskontrakt skal vedlægges legatansøgningen.

For at en ansøgning kan komme i betragtning, må den være AC i hænde **senest den 1. august 2001**. Ansøgningsfristen er indispensabel.

Indkaldelse af ansøgninger til UBVA-legat 2001

Relevans for industrien ...

I England føler forskerne sig mere og mere pressede af krav om at skulle servicere erhvervslivet, mener DAVID PACKHAM. Og politikerne lader som om, der slet ikke findes interessekonflikter ...

I marts annoncerede den britiske regering, at ca. 160 millioner kroner skal frigøres fra det offentlige budget til finansiering af en række samarbejdsaftaler mellem erhvervslivet og universiteterne, de såkaldte *Foresight-Link*-bevillinger. Disse udgør blot et enkelt udtryk for en regeringspolitik her og i andre vestlige lande, der (sådan som det blev formuleret i en hvidbog for nylig) sigter mod, at "*stimulere stærkere universitetsbaserede bånd [med industrien], der sikrer, at vores særlige videnskabelige kompetencer omsættes i vellykkede og nyskabende produkter og tjenester*".

Forskningsrådene og bevillingsmyndighederne skal tage nøje stilling til "*relevans for industrien og andre brugere*". Som følge af at tyngdepunktet i universitetsforskningen nu er rykket radikalt hen i retning af at skulle servicere erhvervslivet, rapporteres der i stigende grad om problemer. Nogle af disse drejer sig om vetoer imod den frie offentliggørelse af forskningsresultater.

Sidste efterår bragte THES en artikel om den canadiske forsker Geneviève Cardinal, der havde fundet en stor mængde eksempler på hemmelighedsklausuler i forskningskontrakter. Klausulerne blev taget i brug for at forhindre offentliggørelse af forskningsresultater opnået i samarbejde mellem universiteter og industrien. Ét af disse eksempler drejede sig om en sag, der blev bragt af et medicinalfirma i et forsøg på at forhindre Nancy Olivieri, professor ved universitetet i Toronto, i at publicere resultater, der tydede på en alvorlig patientrisiko forbundet med anvendelsen af præparatet Deferiprone i forbindelse med behandling for blodsygdommen thalassaemia.

James Brown, der er professor i filosofi i Toronto, omtalte sagen som følger: "*Takket være den profitmotiverede privatfinansiering er forskerne ikke blot tvunget til at hemmeligholde værdifulde oplysninger - de er også meget ofte kontraktmæssigt forpligtet til at skjule eventuelle farer for den offentlige sundhed,*

som måtte opdages i løbet af deres arbejde".

Mange af de kontrakter, der er i anvendelse ved de britiske universiteter, er tilsvarende restriktive, og konsekvenserne for den frie offentliggørelse dystre.

Et andet område, der vækker bekymring, er den simple interessekonflikt. Allerede for mere end ti år siden advarede man (i lægetidsskriftet *New England Journal of Medicine*) om faren for, at forskere fik "*pengeinteresser [som] underminerer den videnskabelige objektivitet og fremkalder tabet af offentlig tillid*". I november sidste år offentliggjorde tidsskriftet en artikelserie om den interessekonflikt, der opstår som følge af den kommercielle dimension i medicinsk forskning, og der blev givet udtryk for bekymring med hensyn til, at universitetsforskere i USA stadigvæk måtte eje "*aktier og optioner ... der efter alt at dømme vil kunne påvirkes af resultaterne af deres kliniske forskning*".

Jeg tvivler på, om situationen i Storbritannien adskiller sig herfra. Problemerne stammer fra en grundlæggende konflikt mellem værdier. På den ene side forlanger den kommercielle mentalitet fortrolighed, og på den anden kræver videnskabelige normer og universiteternes øvrige værdier åbenhed. Uformelle diskussioner med kolleger og fuld offentlighed om eksperimentelle procedurer og resultater udgør normerne for det videnskabelige foretagende.

Den samme spænding kan spores i de forskellige, i nogle tilfælde endda selvmodsige, forventninger, som regeringerne i Storbritannien har påtvunget universiteterne. På den ene side tilskynder Dearing-betænkningen (*med anbefalinger om det engelske forsknings- og uddannelsessystem, red.*) samt adskillige hvidbøger universiteterne til at pleje omgang med industrien; på den anden side insisterer Nolan-rapporten (*om standarder for det offentliges virke, red.*) helt hensigtsmæssigt, at der ikke må opstå in-

teressekonflikter. Det andet princip i Nolans syv principper for det offentlige omhandler integritet: "*Den, der beklæder en offentlig stilling, bør ikke påtage sig økonomisk eller anden forpligtelse over for tredjepart, det være sig et individ eller en organisation, som kunne påvirke ham eller hende i udførelsen af hans eller hendes pligter*". Universitetsforskerens pligt omfatter bl.a., at man siger sandheden.

Hvad kan man gøre? Hvis problemets rod er, at erhvervslivets og universiteternes værdier er uforenelige, kan problemet ikke undgås. Det værste er at ignorere konflikten og bare lade, som om den ikke findes! Konflikten skal erkendes eksplícit, og der skal indarbejdes strukturer i f.eks. forskningskontrakter og kutymeregler for samarbejde mellem universiteter og erhvervslivet, der erkender og respekterer de legitime interesser hos begge parter.

Det er meget aktuelle og vigtige spørgsmål, som ikke blot berører universiteterne og videnskaben som sådan, men som ikke mindst også har en særlig virkning på samfundets tiltro til forskningen. Offentligheden er med god grund blevet mistænksom over for dem i den offentlige forvaltning eller erhvervslivet, der anvender bestilt "forskning" til at retfærdiggøre egne interesser.

David Packham

(D.E.Packham@bath.ac.uk) er lektor ved Materials Research Center ved Bath Universitet, UK. Han var organisator af konferencen *Corruption of Scientific Integrity - The Commercialisation of Academic Science*, der fandt sted i British Academy i London den 2. maj. Herom i næste nummer af FORSKERforum

Kilde: THES 30. marts 2001 i Martin Aitkens oversættelse

Se de sidste nyheder på

www.forskeren.dk

Strisseren mere troværdig end forskeren

I modsætning til for tre år siden er befolkningens tillid til både domstole og hospitalslæger nu større end vores tillid til forskere. Og mistilliden er størst blandt de lavest uddannede.

Befolkningen forventer i høj grad medicinske fremskridt af forskningen

TU Udtryk din tillid til forskere på en skala fra 1 til 10?

Det er et af mange spørgsmål, som 1398 danskere er blevet bedt om at svare på af Analyseinstitut for Forskning.

I 1997 lavede instituttet en undersøgelse af danskernes opfattelse af og holdninger til forskning. Det har instituttet så gjort igen for at finde ud, hvordan forholdet mellem *folk og forskning* har udviklet sig gennem de tre år.

Dengang (1997) fik forskerne tillidskarakteren 7,3. Tre år senere er karakteren faldet med 0,5 procentpoint til 6,8! Hvorfor karakteren er faldet, kommer undersøgelsen ikke ind på. Ud over at bedømme forskere blev respondenterne, som sådan nogle jo hedder, bedt om også at vurdere graden af tillid til *politiet, folketingspolitikere, domstole og hospitalslæger*.

Alle grupper har fået lavere karakter end for tre år siden, men hvor forskerne dengang var på 2. pladsen - kun overgået af politiet - er de denne gang helt nede på en 4. plads. Både domstole og hospitalslæger har overhalet forskere i popularitet. Så lovet og priset være folketingspolitikere: Målt sammen med dem er man sikret mod at havne på en sidsteplads, hvad

angår troværdighed og popularitet.

Uden skoling ingen tillid

Men værre skal det blive, når man læser videre i kapitlet om danskernes tillid til forskere.

Den *absolutte* tillid til dem - altså når de ikke kan skjule sig bag de svigefulde folkevalgte på Christiansborg - er faldende uanset folks alder eller skoleuddannelse.

Lidt mere end hver fjerde mellem 30 og 59 år har *lav tillid* til forskere. Næsten hver tredje af de 60-85 årige har det lige så. Tendensen er generelt, at jo yngre man er, des større tillid har man til forskere. Men i virkeligheden har det (nok) ikke så meget med alder at gøre som med uddannelse: jo højere uddannelse desto større tillid til forskere.

Blandt de, der har 7. klasse eller mindre som højest afsluttede uddannelse, har hele 35% *lav tillid* til forskere, mens der blandt folk med en gymnasial uddannelse kun er 14%, der har *lav tillid* til forskere.

Forskning = sundhed

Folk er også blevet spurgt om, hvad de tænker på, når de hører ord som *forskning* og *videnskab*. Her er der sket nogle store

ændringer i forhold til 1997-undersøgelsen. Hvor knap 35% dengang sagde, at de associerede til *videnskabelige undersøgelser*, og 20% sagde, at de associerede til *medicinsk forskning*, så er tallene i dag henholdsvis 11 og 60%.

Danskernes associationer til forskning retter sig i langt højere grad end tidligere mod konkrete forskningsfelter, og her kommer medicinsk forskning og sundhedsvidenskab ind på en klar førsteplads.

Overordnet kan det konkluderes, at danskernes interesse for forskning er vokset betydeligt gennem den treårige periode fra 1997 til 2000. Fx er andelen af danskere, der er *meget interesseret* eller *noget interesseret* i forskning, steget fra 57% til 75%.

Omvendt er danskernes forventninger til forskning blevet mere moderate i perioden. En mindre andel af befolkningen forventer i år 2000, at forskning fører til mere *sikker viden*, end tilfældet var i 1997.

mt

Læs rapporten *Folk og Forskning, opfattelser og holdninger, 1997-2000* på www.afsk.au.dk